

Koštuřík, Pavel

**Poznámky k II. stupni kultury s moravskou malovanou keramikou na
jihozápadní Moravě**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada
archeologicko-klasická. 1983, vol. 32, iss. E28, pp. [127]-160*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109311>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVEL KOŠTUŘÍK

POZNÁMKY K II. STUPNI KULTURY S MORAVSKOU MALOVANOU KERAMIKOU NA JIHOZÁPADNÍ MORAVĚ

Osídlení jihozápadní Moravy lidem kultury s moravskou malovanou keramikou (dále jen MMK) bylo velmi intenzivní, o čemž svědčí bohaté nálezy z četných výzkumů, které prováděli již první průkopníci archeologie, notář J. Palliardi a F. Vildomec. Oba badatelé prozkoumali velké množství lokalit, kde sídlili nositelé této kultury; z jejich poznatků čerpá archeologická veřejnost dodnes.

Je sice pravda, že výzkum zaměřovali pouze orientačně, k získání nejdůležitějších poznatků o určité lokalitě a archeologickém materiálu, ale stav archeologického výzkumu a prostředky na něj se v tehdejší době pohyboval zcela v jiné rovině, než v dnešní době. Na základě svých vlastních výzkumů dospěli oba archeologové amatéři k vlastnímu třídění neolitické kultury s MMK a nutno říci, že na tehdejší dobu se s tímto problémem vyrovnali na patřičné úrovni.¹ J. Palliardi zpočátku sám a později za vydatné pomoci F. Vildomce prováděl archeologické výzkumy a společně objevili a provedli zjišťovací výzkumy na mnoha sídlišťích kultury s MMK a tím nám do jisté míry usnadnili vytvoření představ o osídlení jižní a jihozápadní Moravy; ani současná archeologie neudělala bohužel o mnoho více průzkumů těchto oblastí než J. Palliardi a F. Vildomec. V současné době, kdy probíhá vědeckotechnická revoluce, se ve velké míře provádějí obrovské stavby a zemní práce v takovém rozsahu, že přítomnost archeologů v těchto oblastech je nanejvýš důležitá, ale ne vždy se setkává s náležitým pochopením. Jako příklad úzké spolupráce mezi archeology a budovateli velkých staveb na jihozápadní Moravě můžeme uvést rozsáhlou akci archeologů při výzkumu výšinného sídliště na hradisku u Kramolína, kde investor přehrady vyšel ve všech směrech vstříc a ohrožená lokalita mohla být z velké části prozkoumána.

Bylo by velmi užitečné provést průzkumné práce v oblastech jihozápadní Moravy, abychom mohli registrovat jednotlivé archeologické lokality a na zvláště důležitých nebo ohrožených provést archeologické výzkumy. Tato činnost se netýká pouze zájmového regionu jihozápadní Moravy, ale území

¹ Viz E. Šimek, Problémy moravské prehistorie, ČMM 59, 1935, 32–33, pozn. 2; F. Vildomec, O moravské neolitické keramice malované, OP VII–VIII, 1928–1929, 1–43.

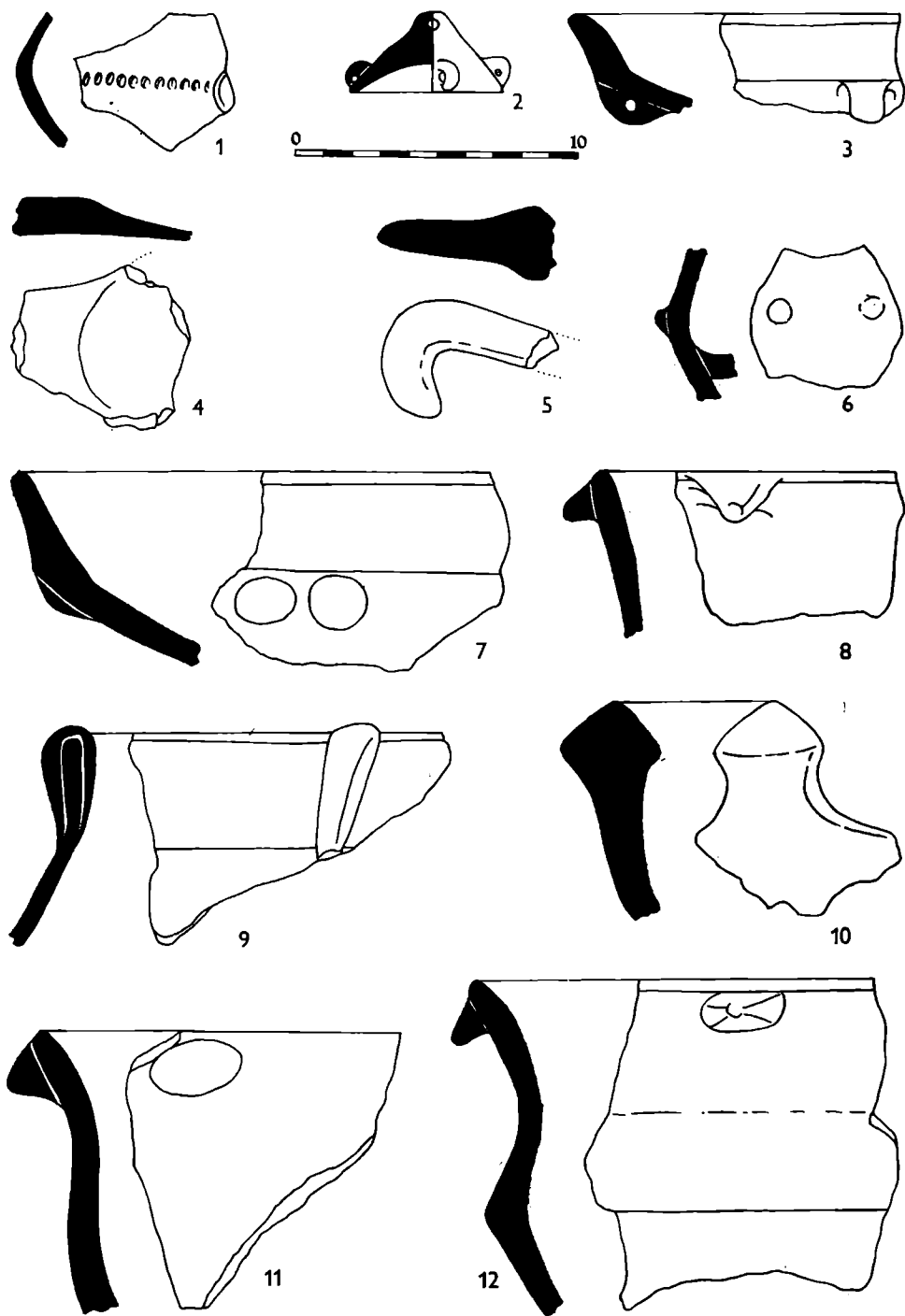
naší vlasti vůbec. Při této příležitosti se musím zmínit o velmi záslužné práci S. Kovárníka a J. Kovárníka, archeologa v JMM ve Znojmě, kteří společně s jinými nadšenými pracovníky zachránili velké množství archeologického materiálu a rozšířili naše znalosti o tomto důležitém území. Velkou zásluhu o průzkum, popis lokalit a precizní katalogizaci archeologického materiálu z oblasti Policka, území zvláště důležitého pro případné vztahy k jižním Čechám, má L. Meduna. Jeho katalogy náleží uložené v jihlavském muzeu a v soukromí, jsou příkladnou ukázkou poctivé práce archeologa amatéra, který se velkou mírou zasloužil o poznatky pravěkého osídlení jihozápadní Moravy.

Naše pozornost se zaměří na některé lokality jihozápadní Moravy, které byly zkoumány J. Palliardim a F. Vildomcem a pro srovnání bude použito i archeologického materiálu z objektu č. 17 ze zachraňovacího výzkumu na hradisku u Kramolína. Ze starších výzkumů vyhodnotíme keramiku z těchto sídlišť: Ctidružice, Grešlové Mýto, Lesůňky a Štěpánovice. Další lokality zkoumané J. Palliardim a F. Vildomcem — Boskovštejn a Střelice — budou vyhodnoceny v jiné studii v souvislosti s výskytem nepravé terro sigillaty a černě leštěné keramiky. Vybrané lokality charakterizují na základě materiálu získaného J. Palliardim a F. Vildomcem II. stupeň kultury s MMK na jihozápadní Moravě v dnešních okresech Třebíč a Znojmo. Poskytují ovšem pouhý vzorek z jednotlivých sídlišť bez dochování jednotlivých nálezových celků, ale podle mého názoru je nutné se vyrovnat s tímto materiálem, který je pro charakteristiku jednotlivých sídlišť vyhovující. Pro bližší poznání, popřípadě detailní rozlišení časového postavení těchto lokalit v rámci uzavřeného území jižní Moravy, je naprosto nutný nový archeologický výzkum prováděný na náležité úrovni. Tyto zájmové lokality poskytl J. Palliardimu a F. Vildomcovi archeologický materiál, z něhož vyšli při dělení kultury s MMK. Jejich třídění se poněkud od sebe odlišovalo,² ale v hrubých rysech zajisté postihlo postavení těchto lokalit v rámci vývoje kultury s MMK na Moravě. Cílem našeho příspěvku bude poukázat na jednotlivé jevy zjištěné na keramice ze zájmových lokalit v rámci statistického vyhodnocení tvarů okrajů a typologické stavby některých keramických tříd; zvláštní pozornost bude věnována plastické, vhloubené a případně malované výzdobě.³

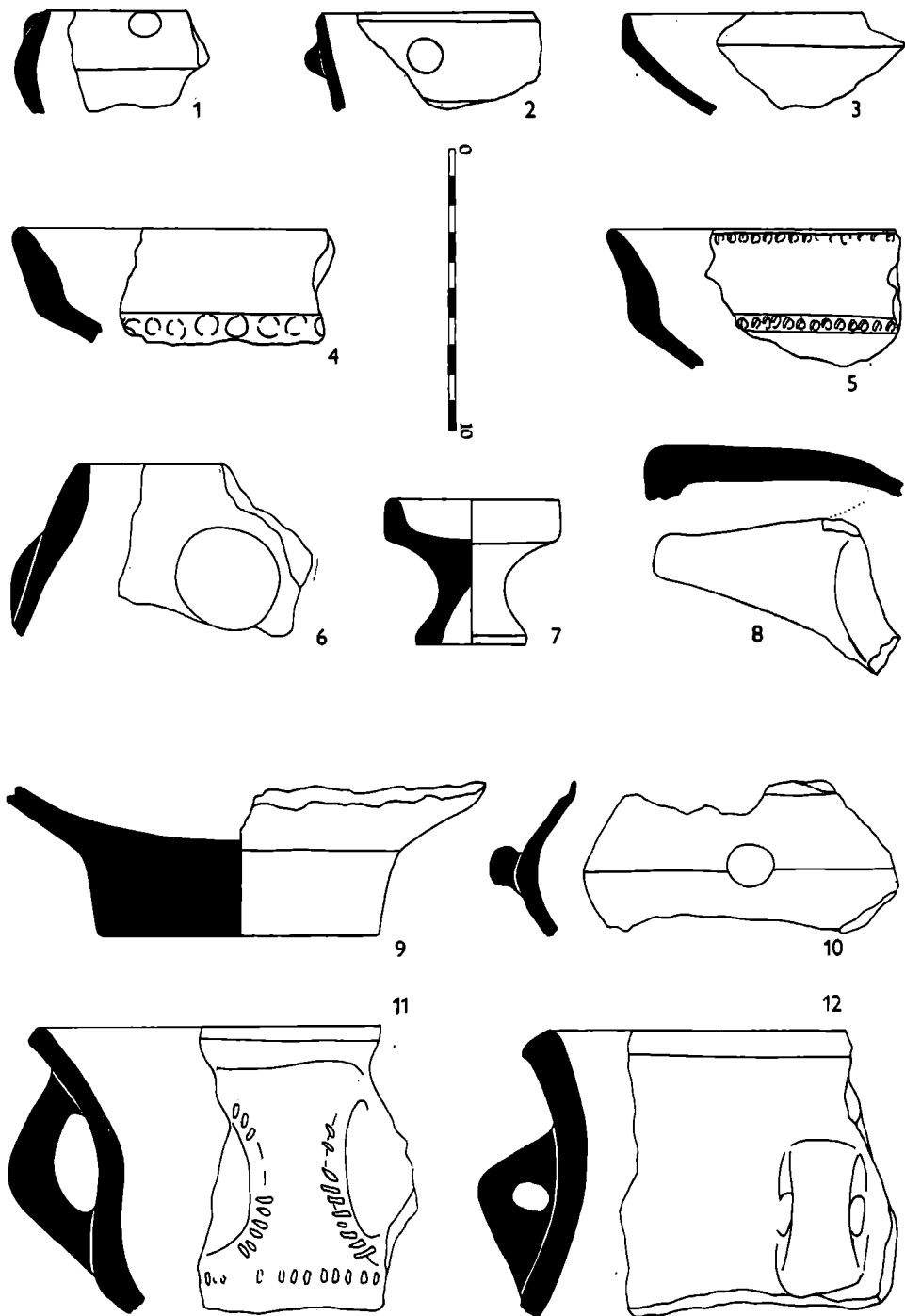
Ctidružická lokalita byla známa jak J. Palliardimu, tak i F. Vildomcovi a v depozitářích Moravského muzea v Brně je uložena poměrně charakteristická kolekce (viz obr. 1—4). Keramické zpracování, především keramická hmota, je méně kvalitní než na jiných lokalitách (např. na hradisku u Kramolína). Je to dáno především tamní hrnčířskou hlinou, která obsahuje více ostřiva a větší procento písku. Při analýze jednotlivých keramických tříd vystupují některé jevy nápadně se lišící od keramického materiálu ze starších sídlišť nositelů této kultury. Tento poznatek platí i pro jednotlivé části keramických forem. Hodnotíme-li typologickou stavbu keramiky ze Ctidružic, především nálezy F. Vildomce, zjišťujeme, že v souboru máme množství zástupců jednotlivých keramických tříd. Hrnce jsou doloženy několika celými tvary, které představují variantu klasického hrnce s hrdlem neodděleným, rezevřeným, přímým (116), s hrdlem neodděleným válcovitým (117). Dále známe hrnce

² Viz pozn. č. 1.

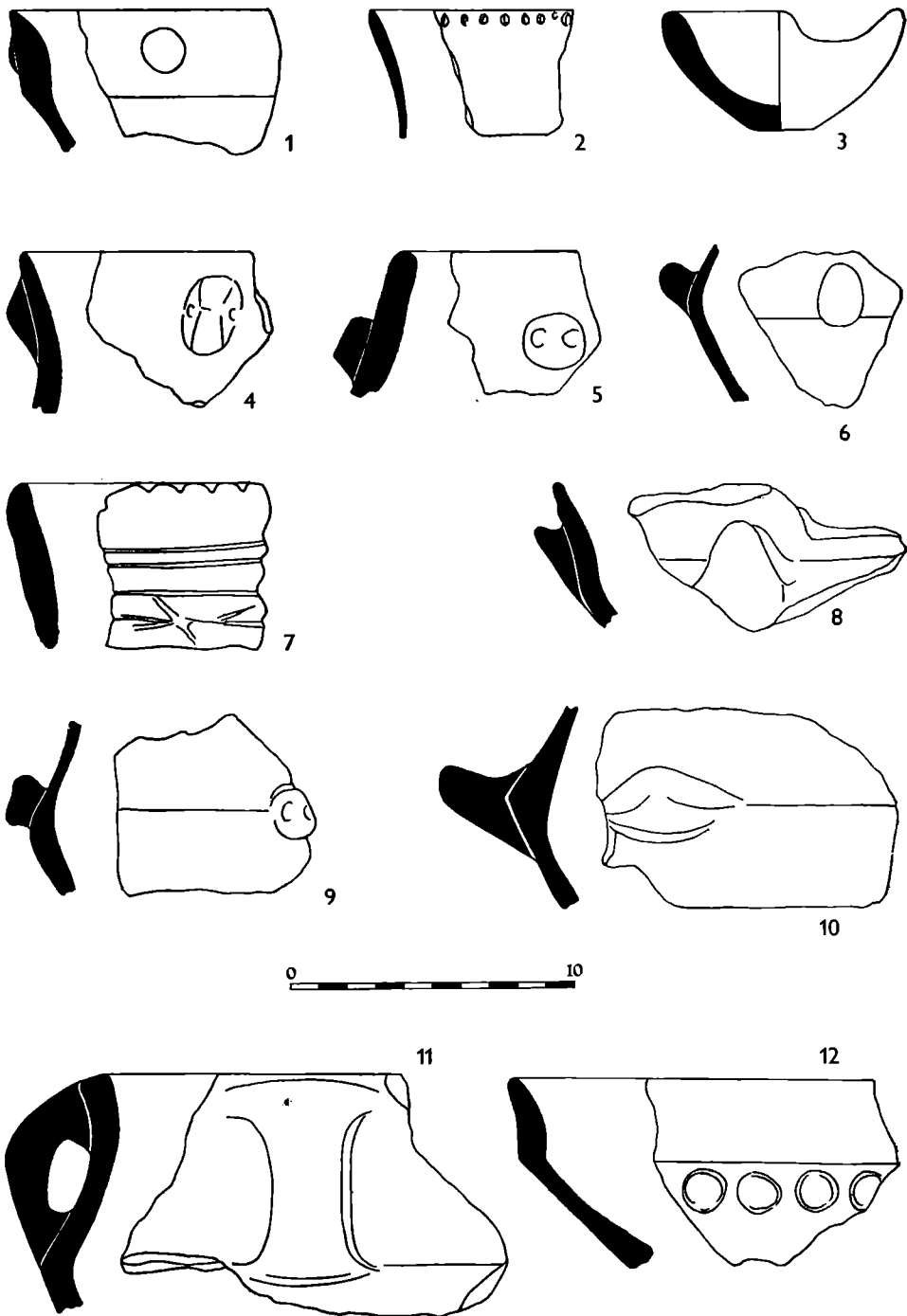
³ Vše je zpracováno podle numerického kódu — V. Podborský—E. Kazdová—P. Košťurík—Z. Weber, Numerický kód moravské malované keramiky. Problémy deskripcie v archeologii, Brno 1977.

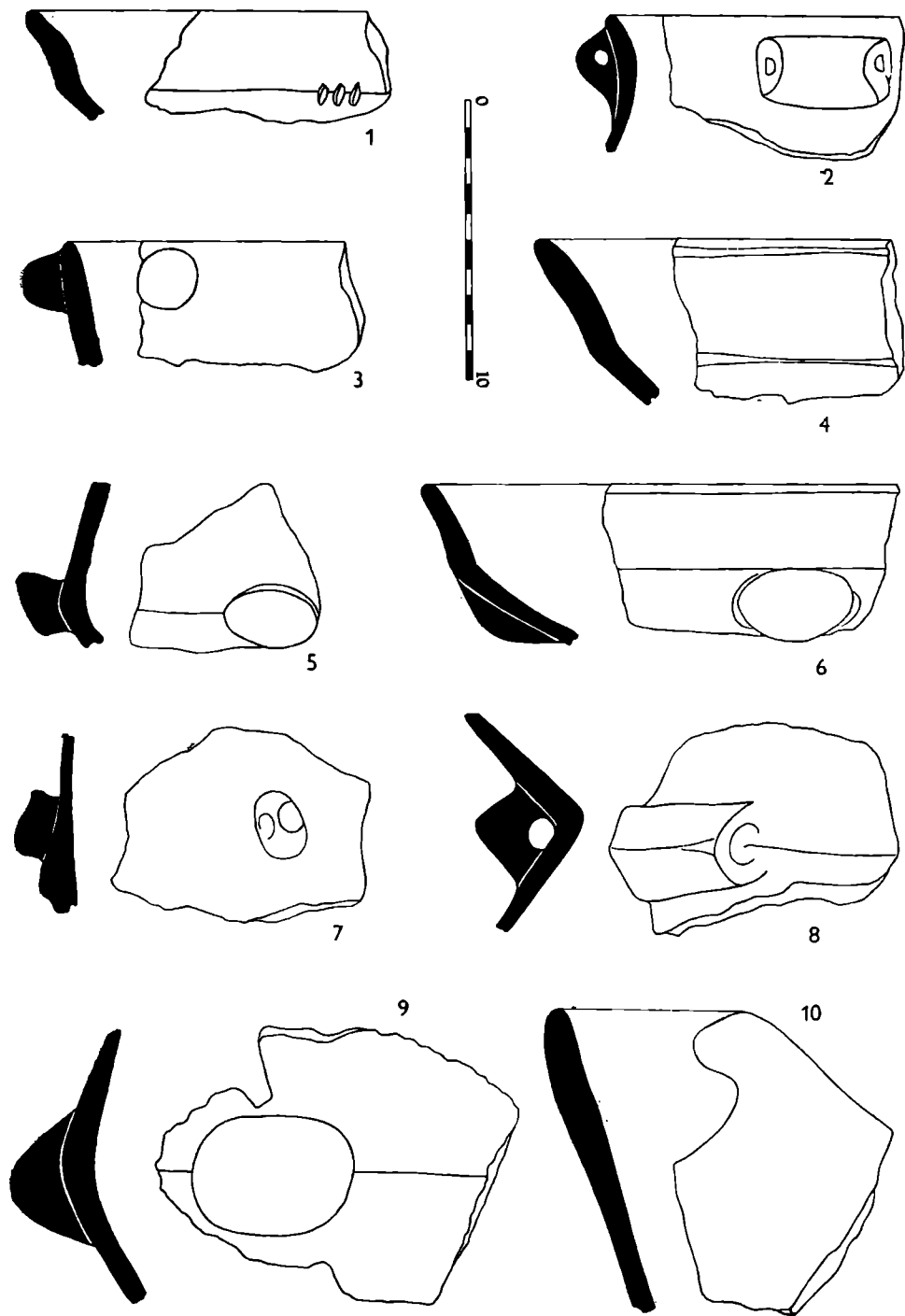
Obr. 1. Ctidružice, okr. Znojmo. Výběr keramického materiálu (Kresba P. Šindelář.)

Obr. 2. Ctidružice, okr. Znojmo. Výběr keramického materiálu. (Kresba P. Šindelář.)

Obr. 3. Ctidružice, okr. Znojmo. Výběr keramického materiálu. (Kresba P. Šindelář.)

Obr. 4. Ctidružice, okr. Znojmo. Výběr keramického materiálu. (Kresba P. Šindelář.)

s oválným tělem, s hrdlem neodděleným, rozevřeným, prohnutým (145), hrnec s horní výdutí s hrdlem neodděleným, rozevřeným, prohnutým (165) a hrnec zásobnicový s nízkým válcovitým hrdlem (191). Některé formy nelze přesně zařadit.⁴ Další typy či varianty se pro zlomkovitost nálezů nedají stanovit. Též úprava povrchu u této keramické třídy zapadá do běžného materiálu tohoto sídliště. Rovněž u puten nelze blíže rozeznat jejich stavbu a ani keramický materiál nejvíce známky lepší kvality, stejně jak je tomu u hrnců. Jiná situace je u mís, kde u několika fragmentů (srov. obr. 1:3, 7; 2:1—5; 3:1, 12; 4:1, 4, 6) a celých tvarů lze rozlišit keramický typ a několik variant.⁵ Nejpočetněji zastoupeny jsou mísy nižší, hranaté, s kónickým spodkem s plecemi prohnutými, rozevřenými (355). Mezi ně počítáme i mísovité části mís na nožkách. Tato varianta byla rozlišena u 31 jedinců a v souboru naprosto převažuje. Druhým nejpočetnějším tvarem je hranatá mísa s kónickým spodkem (350), u níž se nedala blíže určit příslušná varianta. Ta byla zjištěna u jedenácti fragmentů. V šesti případech byla rozpoznána nižší hranatá mísa s kónickým spodkem s plecemi prohnutými, extrémně rozevřenými (356). K témuž typu náleží vyšší hranatá mísa s kónickým spodkem s plecemi příkými, extrémně rozevřenými (354). Ta se dochovala ve čtyřech provedeních. Pěti jedinci je reprezentována hrncovitá mísa (pernice) — č. 390, která se v tomto období vyskytuje poměrně často. U dvou keramických fragmentů rozlišujeme vyšší kónickou mísu se stěnou příkou (383) i mísu se souměrnými plecemi (320). Další typy či varianty mís se objevily pouze v jednom provedení. Jsou to tyto formy: mísa s rozevřeným hrdlem (310), mísa se souměrnými plecemi příkými, oble nasazenými (324), mísa s rozevřenými plecemi (330), mísa s oblou stěnou (370) a mísa nižší s oblou stěnou s okrajem silně zataženým (377). Běžná masa keramických fragmentů mís se neliší v úpravě povrchu od předchozí keramické třídy, ale u několika jedinců spatřujeme sigilátovou úpravu vnějšího i vnitřního povrchu. Charakteristickou keramickou třídou kultury s MMK jsou mísy na nožce (obr. 2:7, 9).⁶ Zastupují keramické třídy v celém průběhu trvání této kultury a jejich existence je prokázána v celém lengyel-ském komplexu. Materiálem se neodlišují od jiných keramických tříd a také některé druhy výzdoby jsou shodné s jinými keramickými formami. Zakončení nožky máme doloženo v trojím provedení: dva exempláře mají zaoblený okraj (2) a po jednom fragmentu se setkáváme s rovným (8) a seříznutým (7) okrajem. Též tvar nožky není příliš rozmanitý. V hodnoceném souboru byla zjištěna nožka válcovitá s vybočenou podstavou (2), nožka kónická (3), vždy v jednom provedení, a nožka silně prohnutá (6) náležela třem keramickým zlomkům. Pouze na jedné nožce byla rozeznána vhloubená výzdoba v podobě nepravidelné sestavy rýh (12). Další výzdobné projevy u této keramické třídy ze Ctidružic neznáme. U následující keramické třídy pohárků pro zlomkovitost dohovávání se nedaly rozlišit jednotlivé typy a varianty, ale při úpravě povrchu některé exempláře byly již zhotoveny sigilátovou technikou. Některé zlomky pohárků zachycuje obr. 1:1, 6; 2:10; 3:2, 6, 9; 4:5. Velmi početně jsou zastoupeny ve Ctidružicích různé tvary naběraček, z nichž dokonce jedna byla vytvořena sigilátovou technikou. Podíváme-li se blíže na stavbu této keramické

⁴ P. Košťálík, Die Lengyel-Kultur in Mähren. Die jüngere mährische bemalte Keramik, StAUB I-6, 1972, Praha 1973, Taf. 6:14, 16—19, 22.

⁵ Týž, op. cit., Taf. 6:1—5, 9, 12—13, 20.

⁶ Týž, op. cit., Taf. 6:7, 8, 11, 15, 21, 23.

třídy, zjišťujeme, že ve ctidružické kolekci jsou zastoupeny tři typy naběraček: naběračky s vodorovně nasazenou tulejí (650) s příslušnými variantami, naběračky se šikmo nasazenou tulejí (660) s příslušnými variantami a naběračky s držadlem (670), které jsou rovněž provedené v několika variantách (obr. 1:4, 5; 2:8). Naprosto převažuje typ naběračky s vodorovně nasazenou tulejí s příslušnými variantami, naběračky se šikmo nasazenou tulejí s variantami a naběračky s držadlem. Jejich četnost zachycuje příslušná tabulka. Tento poznatek potvrzuje, že i ve II. stupni kultury s MMK nadále přežívají některé varianty naběraček z I. stupně kultury s MMK a jako novum se objevují naběračky s trojúhelníkovitou tulejí v průřezu a s držadlem.

Typ naběračky	Počet
naběračka s vodorovně nasazenou tulejí (650)	
tulej krátká, prostá (651)	2
tulej krátká, ovalená (652)	2
tulej krátká, trojúhel. v průřezu (653)	11
tulej středně dlouhá, prostá (654)	2
tulej středně dlouhá, ovalená (655)	2
tulej středně dlouhá, trojúhelníkovitá v průřezu	1
naběračka se šikmo nasazenou tulejí (660)	2
tulej krátká, prostá (661)	1
tulej krátká, ovalená (662)	1
tulej krátká, trojúhelníkovitá v průřezu (663)	5
tulej středně dlouhá, prostá (664)	1
tulej středně dlouhá, trojúhelníkovitá v průřezu (666)	3
naběračka s držadlem (670)	8
tělo hrotité, držadlo šikmo nasazené (671)	6
tělo oblé, držadlo šikmo nasazené (672)	1

Hodnocená kolekce obsahuje i několik zvláštních keramických forem, jako jsou koflík se širším ústím (612), pokličky v několika variantách (680, 684, 685) — srov. obr. 1: 2 a zvláštní tvary misek — miska na několika drobných nožkách (713) a miska s cípatým okrajem (715) — obr. 1:10; 3:3; 4:10. Tyto keramické tvary představují nepočetnou skupinu keramiky.

Ve ctidružickém souboru naprosto převažují zaostřené okraje (6), které mnohonásobně převažují nad zaoblenými okraji (2), jenž charakterizují I. stupeň kultury s MMK. Další tvary okrajů nebyly u hrnců z této lokality zjištěny. Podobná situace je i u mís, u nichž je však zastoupeno více tvarů okrajů. Opět převažuje zaostřený okraj (6), druhé místo zaujímá zaoblený okraj (2), dále následuje rovný okraj (8) a v jednom případě máme doložen zúžený okraj (3). Ten je ovšem specifickou záležitostí mísovitých forem. U pohárků se zachovaly z této kolekce pouze dva okraje, oba v zaostřeném provedení (6). Také u části nádob, u nichž nelze jednoznačně stanovit příslušnost ke keramické třídě, jsou početně více zastoupeny zaostřené okraje (6), zatímco zaoblené okraje (2) vystupují pouze ve dvou provedeních. Přehled zastoupení jednotlivých tvarů okrajů zachycuje příslušný obrázek, z něhož je

naprosto jasné, že ve II. stupni kultury s MMK se těšily oblibě zaostřené okraje (6), které představují základní znak keramiky II. stupně.

Tvar okraje	2	3	6	7	8
Hrnce	2		26		
Mísy	8	1	60		4
Mísy na nožce	2			1	1
Pohárky			2		
Neurčitelné tvary	2		7		
Celkem	14	1	95	1	5

Malování na keramickém materiálu ze Ctidružic se objevilo jen v několika málo provedeních. Vystupuje vždy malování červené a bílé, u něhož se většinou nedají blíže stanovit ani prvky, ani motivy. Do jisté míry je tato situace způsobena uložením v půdě, neboť v mnoha případech pozorujeme u keramických fragmentů korodování povrchu. Podíváme-li se blíže na jednotlivé keramické třídy, můžeme konstatovat, že u hrnců nebylo malování zjištěno; u následujících keramických tříd je situace taková: U mís byla malba zjištěna u dvou střepů, u nichž se bohužel nedal určit ani prvek, ani motiv; pouze se dala rozlišit červená malba v kombinaci s bílou. Ve dvou provedeních zdobí malování i povrch pohárků, u něhož rovněž nelze rozlišit prvky a motivy; rozeznáváme pouze kombinaci červené a bílé malby. U druhého fragmentu vystupuje pouze bílá barva na šedém podkladu. Poměrně lépe se dochovalo malování u naběraček, u nichž pokrývá celý povrch, a to vně i uvnitř. Bylo provedeno prostou malbou, a to opět v kombinaci bílé a červené malby. Z prvků je doložen jednou dělený pruh, který zdobí povrch jak vně, tak i uvnitř naběračky. Díky dobré čitelnosti lze rozeznat motivy, které tvoří vně motiv plošných pruhů horizontálních (022) a uvnitř motiv plošných pruhů vertikálních, horizontální a šikmé orientace (023). Je to nesporně výzdoba charakterizující svým provedením II. stupeň kultury s MMK. U keramických fragmentů, u nichž nelze stanovit příslušnost k určité keramické třídě, vystupuje malování ve dvou případech. Lze pouze rozlišit přítomnost červené a bílé malby, ale prvky a motivy nelze určit.

Poněkud lépe jsme obeznámeni s výskytem vhloubené výzdoby na jednotlivých keramických třídách. U hrnců zjišťujeme její přítomnost pouze na okrajích ve tvaru elipsovitých záseků (08). Hojnější je u mís, kde zdobí všechny části této keramické třídy kromě dna. Nejčastěji se objevuje v podobě elipsovitých záseků (08), které byly převážně zjištěny na výdutí, v jednom provedení na okraji a plecích (obr. 2: 5). Stejně četnosti dosáhla vhloubená výzdoba ve tvaru jednotlivých kroužků (23) vtláčených do spodku dvou mís (obr. 2: 4; 3:12). Rovněž ve dvou případech zdobí výduť mís kapkovitá soustava špičatě oválných jamek (motiv „slzičky“), kódovaná pod číslem 35 (obr. 4:1). I u pohárků známe vhloubenou výzdobu v trojím různém provedení. Okraj a výduť je ve dvou případech zdobena elipsovíty záseky (08) — obr. 1:1, 3:2 a téhož počtu dosáhla vhloubená výzdoba tvaru křížků („X“), kódové číslo

13. Vystupují vždy jednou na plecích a na výduti. Ve dvou provedeních je známa výzdoba v podobě drobných nepravidelných jamek (36). Na keramických zlomcích, u nichž nelze spolehlivě určit příslušnost ke keramické třídě, známe elipsovitě záseky (08) umístěné na výduti, okraji a ve dvou případech na blíže neurčitelné části keramické třídy. Na jednom exempláři se vyskytla vhloubená výzdoba ve tvaru obloukovitých vrypů (02). Pro lepší přehled jednotlivých tvarů vhloubené výzdoby uvádíme tabulku.

Vhloubená výzdoba kódové číslo tvarů	02	08	12	13	23	35	36
Hrnce		2					
Mísy		10			2	2	
Mísy na nožce			1				
Pohárky		2		2			2
Neurčitelné tvary	1	4					
Celkem	1	18	1	2	2	2	2

Velmi početně je zastoupena na keramickém souboru ze Ctidružic plastická výzdoba, která vystupuje v 35 rozdílných provedeních na různých místech nádob. Při sledování této výzdoby spatřujeme u hrnců nápadnou absenci plastické výzdoby na okraji, kromě výčnělku zobákovitého (20), který má obvykle na okraji své místo (obr. 1:8, 11, 12). Také na spodku hrncovitých forem nemáme doložen žádný plastický výčnělek. Velká koncentrace je na hrdle a výduti, zatímco na plecích nebo na přechodu mezi plecemi a hrdlem počet plastických tvarů ubývá. Nejčastěji se u hrnců setkáváme s ostrým uchem (55), které máme ve dvou provedeních doloženo na hrdle (2:12), stejný počet ostrých uch spojuje plece s hrdlem (obr. 4: 8) a v jednom případě spojuje toto ucho plece s výduti. Dále se setkáváme s polokulovitými výčnělky (05), zdobícími u třech exemplářů hrdlo a pouze jednou plece. Třikrát byly zjištěny na hrncích asymetricky vystouplé výčnělky (03) nasedající ve dvou případech na hrdle a jednou na výduti. Ve stejném počtu jsou doloženy i vysedlé výčnělky (13) umístěné na výduti, na níž zdůrazňují profilaci nádoby. Rovněž tunelovitá ucha (56) v počtu tří zdobí hrdlo hrnců (obr. 4:2). Se zobákovitými výčnělky (20) se setkáváme u hrncovitých forem ve dvou provedeních, a to přímo na okraji. Ve stejném počtu máme doloženy odsazené výčnělky (07), které se v tomto souboru vyskytly u hrnců jednou na hrdle a jednou na výduti. I výčnělky ve tvaru „soví hlavičky“ (15), jež jsou typickým jevem II. stupně kultury s MMK, nasedají ve dvou exemplářích na výduť této keramické třídy. Po jednom zástupci máme doloženy kuželovité výčnělky (11) na výduti, hráněné obloukovitě s otvorem (25) na hrdle, svisle protáhlé s horizontálním otvorem (29) na téže části, kruhovitě s horizontálním okrajem (30) rovněž na hrdle a konečně zduření okraje (67) spojující hrdlo s plecemi (obr. 1:9). U dvou keramických fragmentů se dalo zjistit, že pocházejí z puten. Je na nich typická plastická výzdoba v podobě rohatých „uch“. Jedno stlačené rohaté „ucho“ s otvorem (45) nasedá na spodek putny, u druhého exempláře vystupuje přímo z výdutě rohaté „ucho“ protáhlé s otvorem (46). Další jedinci této

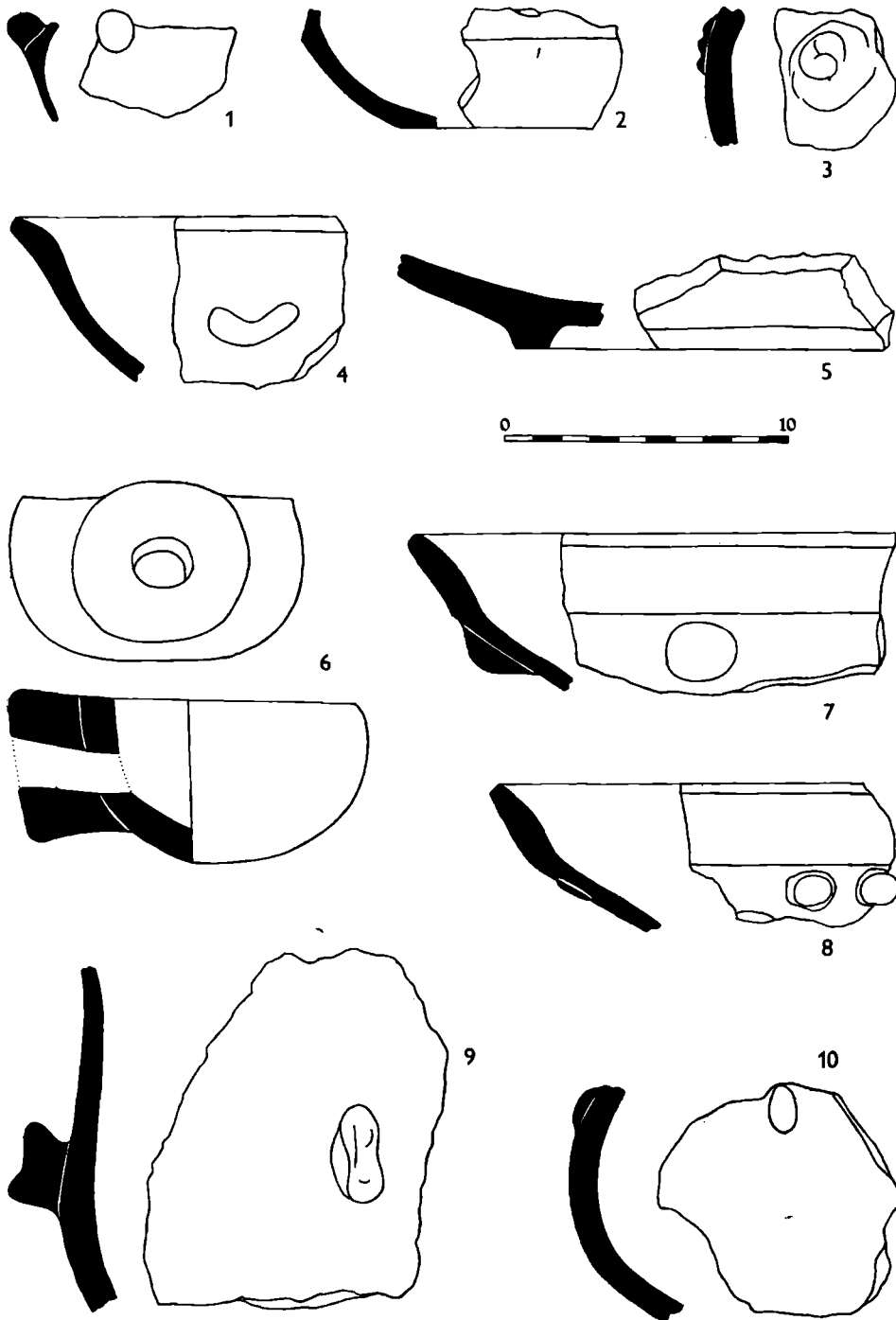
keramické třídy nejsou zastoupeni. Hojná plastická výzdoba rozmanitých tvarů se objevuje u mís, u nichž podobně jako u hrnců pozorujeme, že okraj nenese většinou výzdobu kromě aplikované antropomorfní plastiky (65), jednoho polokulovitého výčnělku (05) a výčnělku zobákovitého (20). Jinak se plastická výzdoba soustřeďuje na spodku, plecích a na výduti. Opět konstatujeme, že tento jev bude mít zřejmě chronologický význam. Chceme-li statisticky vyjádřit četnost a umístění jednotlivých tvarů plastické výzdoby zjišťujeme, že nejčastěji se u mís vyskytuje plochý výčnělek (18), který nasedá přímo na spodek mís u dvaceti jedinců (srov. obr. 1:7; 4:6), ve dvou případech zdobí výduť a pouze jednou plece. Druhým nejpočetnějším výčnělkiem je výčnělek bochánkovitý (17), který byl nalepován u mís na spodcích, a to v sedmi provedeních. Třetí místo zaujímají výčnělky polokulovité (05). Jsou umístěny kromě výdutě v jednom provedení na okraji, třikrát na plecích (např. obr. 2:1) a u dvou mís vystupují na spodcích. Specifickou výzdobu představuje aplikovaná antropomorfní plastika, která, jak jsem se již zmínil, je umístěna na okraji a představuje lidské hlavy (obr. 1:10; 3:3; 4:10). V našem souboru se většinou váže na kvalitně zhotovenou keramiku (nepravá terra sigillata). Další tvary plastické výzdoby nejsou již tak hojné a vyskytují se na částech mís ojediněle nebo ve dvou provedeních. Plastické výčnělky zdobí i pohárky. Jejich zastoupení není hojné, ale opět pozorujeme, že nejsou na okraji a většinou vystupují na plecích, hrdle a výduti. U dvou keramických fragmentů je doložen kulovitý výčnělek (06), který jednou nasedá na výduť a podruhé na plece. Další tvary se objevují pouze v jednom provedení a zdobí plece — výčnělek odsazený (07) — obr. 2:10 a vysedlý (13); výčnělek polokulovitý (05) zdobí hrdlo. Početné zastoupení mají výčnělky na blíže nerozlišitelných keramických tvarech, kde je nejvíce bochánkovitých výčnělků (17), výčnělků ve tvaru „soví hlavičky“ (15), rohatých „uch“ (46) atd. Jejich statistické zastoupení zachycuje tabulka četnosti plastické výzdoby. Nejhojněji vystupují na výduti, ale především na blíže neurčitelných částech keramických tvarů, které nelze pro zlomkovitost stanovit. Jejich rozmanitost je velká, ale některé tvary se vyskytly ojediněle. Plastická výzdoba tvoří důležitou složku při bližší interpretaci keramiky a je v této kultuře jedním z ukazatelů třídění.

Další soubor, kterým se budeme zabývat, představují archeologické nálezy z Grešlového Mýta. Nejprve si povšimneme typologické stavby nejdůležitějších keramických tříd a poté vyhodnotíme jednotlivé druhy výzdoby. U hrnců pro jejich zlomkovitost dochování nemůžeme blíže stanovit typy a varianty. Pouze zjišťujeme, že keramická hmota je hrubší a také úprava povrchu není až na výjimky kvalitní. Podobná situace se jeví u puten, u nichž jsou dochovány rovněž jen keramické fragmenty a celý tvar není znám. Jiná situace je u mís, u nichž bylo možno na základě nálezů určit 32 keramických zlomků, které náležely různým typům či variantám. Nejpočetnější složku tvoří varianta nízké hranaté mísy s kónickým spodkem s plecemi prohnutými, rozevřenými (355). V počtu šesti máme dochovanou variantu nízké hranaté mísy s kónickým spodkem s plecemi prohnutými, extrémně rozevřenými (356) — obr. 5:7,8; 6:8. Obě keramické varianty jsou typické pro II. stupeň kultury s MMK. Méně početné jsou hranaté mísy s kónickým spodkem (3 ks), u nichž se nedá spolehlivě rozlišit příslušná varianta (350). Ve stejném počtu vystupují nízké hranaté mísy s kónickým spodkem s plecemi přímými, rozevřenými (357) a vyšší mísy se stěnou oble kónickou (371). Další tvary mís jsou zastoupeny

Plastická výzdoba kódové číslo tvaru	Hrnce	Putny	Mísy	Pohárky	Neurči- telné tvary	Celkem
02			1			1
03	3				4	7
04			1			1
05	4		6	1	4	15
06				2	2	4
07	2		1	1	20	24
08					1	1
10					1	1
11	1		1		4	6
12			2		2	4
13	3		1	1	5	10
14			1			1
15	2		2		8	12
16					1	1
17			7			7
18			23		3	26
20	2		1		1	4
22					1	1
25	1					1
29	1				3	4
30	1				4	5
41					2	2
42					1	1
43					1	1
45		1			2	3
46		1			7	8
47					1	1
49					3	3
51					5	5
52			2			2
53					1	1
55	5		2		3	10
56	3				1	4
65			5			5
67	1				1	2

pouze jedním exemplářem. Jsou to: mísa s rozevřenými plecemi a extrémně nízkým spodkem, plece jsou přímé, rozevřené (343), vyšší hranatá mísa s kónickým spodkem s plecemi přímými, rozevřenými (353), vyšší mísa s oblou stěnou s okrajem dovnitř zalomeným (374), nízká mísa s oblou stěnou s okrajem mírně zataženým (376) a vyšší kónická mísa se stěnou mírně ven vyhnutou (382). Úprava povrchu u mísovitých forem nebyla jednotná. U některých jedinců je povrch hrubší, u jiných hladší. U dvou mís vidíme sigilátové provedení (350, 356).

Třída mísy — kódové číslo	3	343	350	353	355	356	357	371	374	376	382
Počet	3	1	3	1	7	6	3	3	1	1	1

Obr. 5. Grešlové Mýto, okr. Znojmo. Ukázky keramického materiálu.
(Kresba P. Šindelář.)

Následující keramickou třídou jsou misky na nožce. Na základě získaných archeologických pramenů lze konstatovat, že v kolekci z Grešlového Mýta se objevuje 14 fragmentů mís na nožce. Pouze u pěti exemplářů bylo možné stanovit konkrétní tvar nožky: válcovitý (1) — obr. 5:5, kónický (3) — dva exempláře a silně prohnutý (6) opět ve dvou provedeních. Úprava povrchu není stejná; objevuje se hrubší i hlazený povrch. Poměrně četné bylo zastoupení pohárků, které lze rozlišit ve střepovém materiálu v 18 případech, ovšem v takovém dochování, které nám neumožňuje blíže stanovit jejich typ či variantu (obr. 5:1). Úprava povrchu je rovněž pestrá a u tří jedinců se dala bezpečně stanovit sigilátová technika keramického provedení. Ve srovnání s pohárky byly v menším počtu zastoupeny naběračky (obr. 5:6). Většinou u nich převažuje hrubší povrch a rovněž nenesou žádnou výzdobu. U dvou exemplářů zjišťujeme naběračku s vodorovně nasazenou tulejí, u níž je tulej krátká, ovalená (652) a naběračku s držadlem (670). V jednom provedení známe tyto tvary: naběračku s vodorovně nasazenou tulejí (650), naběračku s vodorovně nasazenou krátkou, prostou tulejí (651), naběračku s vodorovně nasazenou tulejí, krátkou, trojúhelníkovitou v průřezu (653), naběračku se šikmo nasazenou tulejí, u níž se objevuje tulej krátká, trojúhelníkovitá v průřezu (663) a naběračku s držadlem šikmo nasazeným hrotitého těla (671). Ojedinele se objevuje přeslen.

Po charakteristice jednotlivých keramických tříd přistoupíme nyní k podrobnějšímu vyhodnocování okrajů a specifických druhů výzdoby na přítomných keramických třídách. Nápadným zjištěním je, že na rozdíl od kolekce ze Ctidružic chybí v Grešlovém Mýtě zaoblené okraje a shodně v obou kolekcích jsou nejpočetnější zaostřené okraje (6). U hrnců je doložen zaostřený okraj u pěti fragmentů, druhé místo zaujímá rovný okraj (8), který se zde vyskytl ve třech případech a pouze jednou vystupuje límcovitý tvar (5). Podobnou situaci vidíme i u mís, u nichž rovněž naprosto převažuje zaostřený okraj (6) ve dvaceti provedeních, přičemž se jednou váže na sigilátovou keramiku. Druhé místo zaujímá rovný okraj (8) a jednou se objevila zúžená forma (3) této důležité keramické části. U mís na nožce je situace poněkud jiná, což je dáno stavbou keramické třídy. U nožky je doložen nejčastěji rovný okraj (8) ve čtyřech případech, jednou se u zakončení nožek vyskytuje zaostřený (6) a seříznutý okraj (7). U pohárků byl zjištěn pouze rovný okraj (8) v jednom provedení.

Tvar okraje	3	5	6	7	8
Hrnce		1	5		3
Mísy	1		20		4
Mísy na nožce			1	1	4
Pohárky					1
Celkem	1	1	26	1	12

Ve skrovném množství vystupuje na keramických formách výzdoba provedená malováním. Zjišťujeme ji pouze na mísách, pohárcích a na blíže nezařaditelných keramických fragmentech. Její dochování je velmi špatné a nelze

stanovit příslušné prvky a motivy. U mís zdobí tělo jen plošný nátěr provedený červenou malbou. U pohárků byla malba zjištěna na hrdle ve formě plošného nátěru (5) červenou hlínkou na vnějším povrchu a s nepatrnými stopami bílé barvy. Na vnitřní straně vystupuje prostá malba na monochromním nátěru (8), provedená v kombinaci červené a bílé. Také známe červenobílé malování na atypickém keramickém zlomku, který je pokryt prostou malbou na monochromním nátěru (8).

V nepatrném počtu se rovněž setkáváme s vhloubenou výzdobou, která je jen o něco početnější než malování. U hrnců zdobí výduť linie elipsových záseků (08) doložená pouze u jedné keramické formy (obr. 6:11). V jednom případě se vyskytla výzdoba provedená jednotlivými kroužky (23) umístěnými na spodku mísy (obr. 5:8). Vhloubenou výzdobu pak uzavírá šipkovitá soustava (42) na typickém keramickém fragmentu, u něhož nelze rozlišit příslušnost k určité keramické třídě.

Nejpočetnější výzdobnou a funkční složku představuje plastická výzdoba, která je u této kolekce značně rozmanitá. Opět pozorujeme, že bez výzdoby zůstává okraj nádob a jednotlivé druhy plastické výzdoby se posunují do oblasti hrdla, plecí, výdutě a spodku, což bylo již typickým ukazatelem ve ctidružické kolekci. U hrnců se nejčastěji objevuje plastická výzdoba v podobě odsazeného výčnělku (07) umístěného jednou na hrdle a ve třech provedeních na výduti. Tři exempláře výčnělku v podobě „soví hlavičky“ (15) zdobí dvakrát hrdlo (obr. 6:9) a jednou výduť. Též bochánkovitý výčnělek (17), který je typický spíše pro mísovité tvary, vystupuje v jednom provedení na plecích a jednou společně s vhloubenou výzdobou na výduti. Další tvary plastické výzdoby zjišťujeme v jednom provedení především na hrdle — polokulovité výčnělky (05), knoflíkovité (12), zobákovité (20), hráněné obloukovité (22), svisle protáhlé s horizontálním otvorem (29) a výčnělek s vertikálním otvorem (32) — obr. 6:5. Na plece nasedá rohaté „ucho“ stlačené (41) a hrdlo s plecemi spojuje ostré ucho (55). Spodek hrnců této kolekce byl prost plastické výzdoby. U dvou keramických fragmentů puten rozeznáváme plastickou výzdobu v podobě rohatého „ucha“ hráněného (43), umístěného na výduti a rohatého „ucha“ oblého s otvorem (49), nalepeného na spodek putny. Nepočtená je též plastická výzdoba u mís. V pěti provedeních spatřujeme ploché výčnělky (18) umístěné na spodcích mísovitých forem; pouze jednou na výduti. Dva exempláře zastupují bochánkovité výčnělky (17), nasedající rovněž na spodek mís. Jeden hráněný obloukovitý výčnělek s otvorem (25) vystupuje na spodku. Další tvary nebyly doloženy. U pohárků jsou nejčastější vysedlé výčnělky (13), zdobící ve čtyřech provedeních plece (např. obr. 5:1) a jednou výduť. Na stejných částech pohárků spatřujeme jeden polokulovitý výčnělek (05) a ve stejném množství máme doloženy výčnělky kulovité (06) na výduti, odsazené (07) na plecích a drobné nevýrazné (04) též na výduti. Velké rozmanitosti dosahují plastické tvary na keramických zlomech, u nichž nelze jednoznačně stanovit keramickou třídu. Snad u provrtaných rohatých „uch“ můžeme tvrdit, že náleží do třídy jiných hrncovitých typů (2), především k putnovitým formám. Plastická výzdoba na blíže nezařaditelných fragmentech vystupuje v šesti provedeních různých druhů rohatých „uch“ (42, 43, 49), výčnělku odsazeného (07) a kuželovitého (11) pouze v jednom provedení. Přehled jednotlivých tvarů plastické výzdoby u různých keramických forem zachycuje tabulka.

Plastická výzdoba kódové číslo tvaru	Hrnce	Putny	Mísy	Pohárky	Neurči- telné tvary	Celkem
03					2	2
04				1		1
05	1			2		3
06				1	1	2
07	4			1	4	9
08	1					1
11					4	4
12	1					1
13	1			5	1	7
14					1	1
15	3					3
17	2		2		3	7
18			6		1	7
20	1					1
22	1					1
25			1			1
29	1				1	2
32	1				1	2
41	1					1
42					5	5
43		1				1
46					10	10
49		1			6	7
55	1					1

Další významnou kolekcí ze západní Moravy tvoří archeologické nálezy kultury s MMK z hradiska u Kramolína. Jako vzorek byl vzat keramický materiál z objektu č. 17, který je na rozdíl od sousedního objektu (č. 39) pravděpodobně starší. V objektu č. 39 nebyly zjištěny žádné malované střepty nebo celé keramické tvary. Rovněž poloha obou objektů naznačuje, že objekt č. 17 bude asi starší. Povšimneme-li si blíže jednotlivých keramických tříd, musíme konstatovat, že stejně jako u souboru z Grešlového Mýta nemáme v celosti zachovány hrncovité formy, a proto nemůžeme vydělit příslušné typy a varianty. Úprava povrchu se ovšem nápadně odlišuje od keramického materiálu z jiných lokalit, kterým se věnujeme v tomto příspěvku. Keramický materiál je převážně hlazeného povrchu a zastoupení má nepravá terra sigillata a černě leštěná keramika velmi kvalitního provedení. Celkem se dalo rozlišit 32 keramických fragmentů hrnců. Zcela jinou situaci pozorujeme u mís, jež jsou zastoupeny 114 exempláři velmi kvalitního keramického zpracování. Kromě blíže neurčitelných variant mís, kam patří 45 zlomků této keramické třídy, je nejpočetnější variantou nízká hranatá mísa s kónickým spodkem, plecemi prohnutými, rozevřenými (355). V souboru byla zjištěna v 28 případech, z toho 9 jedinců bylo vyhotoveno v podobě černě leštěné keramiky a dvě mísy technikou nepravé terra sigillaty. 10 keramických zlomků reprezentuje nízkou hranatou mísu s kónickým spodkem, plecemi prohnutými, extrémně rozevřenými (356). Rovněž i u této varianty známe tři zlomky černě leštěné keramiky a 1 exemplář náleží mezi červeně leštěnou keramikou (nepravá terra sigillata). Za pozornost snad ještě stojí pět exemplářů varianty nízké hranaté mísy s ple-

cemi přímými, extrémně rozevřenými (358) a nízká mísa s oblou stěnou a s okrajem silně zataženým (377) zhotovená sigilátovou technikou. Ve čtyřech provedeních byla zjištěna vyšší hranatá mísa s kónickým spodkem s plecemi přímými, extrémně rozevřenými (354) a rovněž vyšší mísa s oblou kónickou stěnou (371). Další varianty vystupují jenom v malém počtu. Zastoupení všech variant zachycuje tabulka.

Mísy — kódové číslo	Přirozený povrch	Nepravá terra sigillata	Nepravá terra nigra	Celkem
3	25	9	11	45
313	1			1
354	3		1	4
355	17	2	9	28
356	6	1	3	10
358	3		2	5
371	4			4
372	2			2
374		1		1
377		5		5
379	2			2
382	1			1
383	1			1
385	1			1
387	2			2
391			2	2

Zajímavé zastoupení měly mísy na nožce, které se objevily ve 32 různých provedeních; plnou polovinu tvořily fragmenty mís zhotovené technikou nepravé sigillaty (terra nigra). Z jednotlivých keramických zlomků rozeznáváme pouze tyto varianty: mísa na středně vysoké válcovité nožce s vybočenou podstavou (432), mísa na extrémně nízké válcovité nožce (451), mísa na středně vysoké mírně prohnuté nožce (435), mísa na extrémně nízké válcovité nožce s vybočenou podstavou (452), mísa na extrémně nízké kónické nožce s vybočenou podstavou (454) a mísa na extrémně nízké silně prohnuté nožce (456). Tyto varianty se kromě mísy na středně vysoké válcovité nožce s vybočenou podstavou (432) vyskytly pouze v jednom provedení.

V objektu č. 17 bylo zjištěno 27 keramických fragmentů pocházejících z pohárků. Povrchová úprava byla stejně jako u předchozích keramických tříd velmi kvalitní a mezi fragmenty pohárků bylo možno vydělit tři zlomky zhotovené sigilátovou technikou (nepravá terra nigra) a jeden zlomek patřil červeně leštěné keramice (nepravá terra sigillata). Bližší stavba však nemohla být pro zlomkovitost zjištěna.

Pouze jedním fragmentem je zastoupena naběračka s vodorovně nasazenou tulejí, která má tulej krátkou, trojúhelníkovitého průřezu (653). Z dalších tří zlomků se nedal stanovit typ ani varianta.

Nyní si blíže povšimneme tvarů okrajů u keramických tříd, výzdobného projevu tvořeného malováním, vhloubenou a plastickou výzdobou. Při vyhodnocování okrajů vystupuje ve větším počtu seříznutý okraj (7), který byl v předchozích kolekcích zastoupen ojedinele. Rovněž pozorujeme zmnožení za-

oblených okrajů (2), což je též vzhledem k okrajům z jiných časově blízkých lokalit vzácností. U hrnců převažuje seříznutý okraj (7), po něm následuje rovný (8) a zaostřený (6), počtu pěti dosahuje okraj zaoblený (2) a ve dvou provedeních existuje okraj límcovitý (5). U mís je situace zcela jiná. Tam převažuje zaostřený okraj (6) v počtu 61 exemplářů a vyskytuje se jak u nepravé Terry sigillaty, tak i u černě leštěné keramiky (nepravá terra nigra). Druhé místo zaujímá okraj zaoblený (2) v počtu 21 kusů. Rovněž byl doložen u obou druhů sigilátové keramiky. Rovný okraj (8) vystupuje pouze v 7 případech a specifickým okrajem u mís je okraj zúžený (3), který byl vytvořen u pěti mís zhotovených sigilátovou technikou (nepravá terra sigillata). Okraj seříznutý (7) není u mís již tak častý (zjištěn u 4 forem) a pouze jednou rozlišujeme límcovitý okraj (5). U mís na nožce, což je dáno stavbou keramického tvaru, je nejčastější rovný okraj (8) u 19 mís na nožce, pouze třikrát spatřujeme okraj seříznutý (7). U pohárků je shodně v šesti případech zastoupen zaoblený (2) a zaostřený okraj (6), pouze jedenkrát se objevil hrotitý okraj (4) a límcovitý okraj (5). Přehlednější výskyt okrajů u jednotlivých keramických tříd zobrazuje tabulka.

Tvar okraje	2	3	4	5	6	7	8
Hrnce	4			2	7	7	8
Mísy	21	5		1	61	4	7
Mísy na nožce						3	19
Pohárky	6		1	1	6		
Celkem	31	5	1	4	74	14	34

Malování je doloženo jenom u pohárků a u keramických zlomků, u nichž nelze spolehlivě provést zařazení do některé keramické třídy. Malba se soustředila u pohárků převážně na plece a ve dvou případech na hrdlo. Z technologického hlediska zdobí pět keramických zlomků plošný nátěr (5), který je proveden červenou nebo bílou malbou na hnědém povrchu. 6 keramických střepů pokrývá prostá malba tvořená bílou malbou na červeném podkladu. U třech zlomků zjišťujeme prvky v podobě pruhu (09), ale pouze u dvou jedinců se daly určit pruhy horizontální (022), zdobící vnější stranu části pohárku. U atypických zlomků zjišťujeme převážně plošný nátěr (5) provedený bílou malbou a jen u tří fragmentů zdobí povrch prostá bílá malba na monochromním nátěru červené barvy. Prvky a motivy se však nedaly blíže rozlišit a vyhodnotit.

Pro soubor z objektu č. 17 z Kramolína, ale i z dalších sídlištních objektů prozkoumaných na této lokalitě je charakteristické, že vhloubená výzdoba tvoří na keramice nepatrné procento výzdobného projevu. V objektu č. 17 se omezuje jenom na okraj mísy na nožce v podobě linie elipsoidních záseků (08) a u atypického fragmentu ji spatřujeme na dně ve tvaru soustavy horizontálních žlábků (41). Na dalších částech nádob není z tohoto objektu známa vůbec.

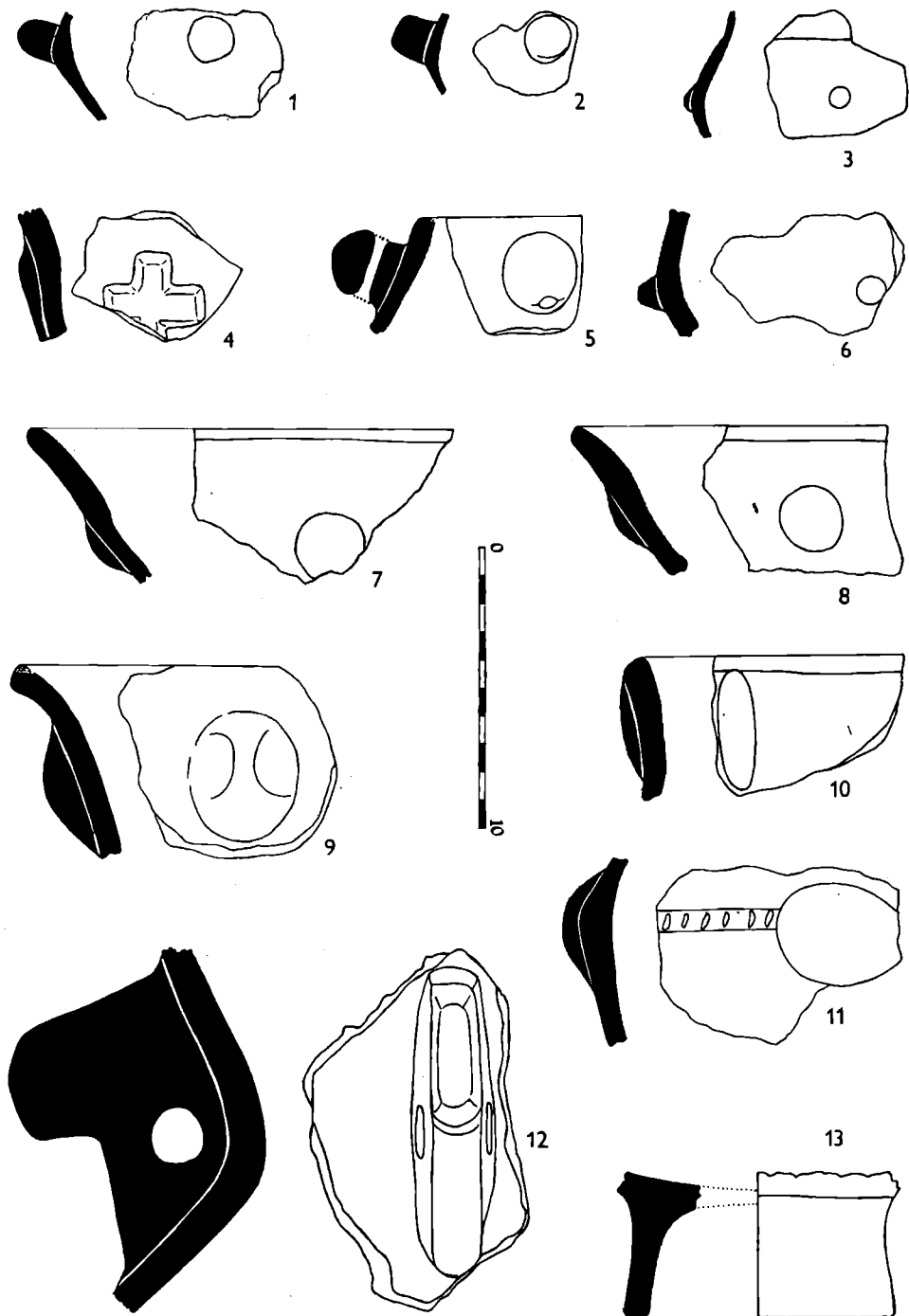
Plastická výzdoba na rozdíl od vhloubené dosahuje větší pestrosti a zjišťujeme ji u hrnců, mís, pohárků a u atypických fragmentů, které nelze blíže

zařadit do některé z keramických tříd. Množství jednotlivých plastických tvarů není hojné, poněvadž soubor z objektu č. 17 nepatří k těm nejpočetnějším. U hrnců zdobí plece vodorovně protáhlý výčnělek (14), výjimečně nasedá na okraj výčnělek hráněný ostrý s otvorem (28) a na hrdle je pak umístěn svisle protáhlý tvar s horizontálním otvorem (29). K velkému zmožení počtu plastické výzdoby dochází u mís. Opět zjišťujeme, že nejsou známe výčnělky na okraji u mísovitých forem. Zdá se, že výskyt výčnělku na okraji je prozatím výjimečným zjevem. U mís jsou nejčastější ploché tvary (18), zdobící u pěti jedinců výdutí a u tří spodek. Dále se výčnělky objevují především na plecích, méně již na spodku mís a na výduti. Jednotlivé druhy plastických forem u mís zachycuje příslušné vyobrazení. U pohárků se výčnělky soustředily na výduti, zatímco jiné části této keramické třídy nejsou zdobeny. Dvakrát vystupují polokulovité výčnělky (05) a pouze jednou drobný nevýrazný výčnělek (04). Četností vynikají tvary na atypických keramických zlomcích, u nichž se nejčastěji objevují stlačená rohatá „ucha“ (41) umístěná na třech keramických zlomcích na výduti a u dvou exemplářů na spodku. Dále nastupují jazykovité výčnělky (10) doložené ve dvojím provedení na výduti, jednou na spodku a ojedinele též na blíže neurčitelné části keramické třídy. Další tvary plastické výzdoby nejsou již tak hojné; jejich počty u keramických tříd i u atypických zlomků zobrazuje tabulka:

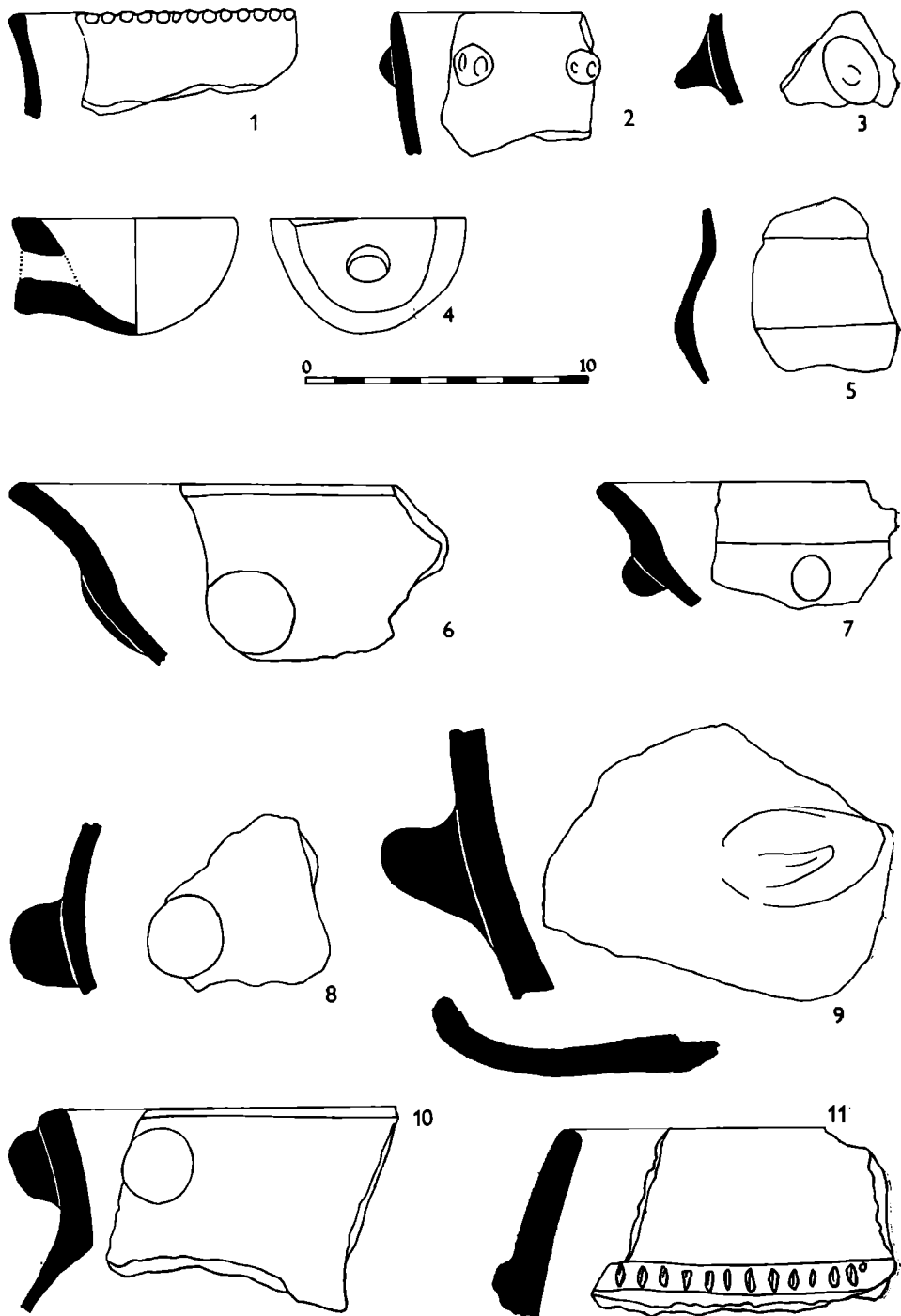
Plastická výzdoba kódové číslo tvaru	Hrniec	Misa	Pohárek	Neurčitelná třída	Celkem
02		1			1
04			1		1
05		2	2	1	5
07				1	1
10				4	4
13		1		1	2
14	1				1
17		1		1	2
18		8		1	9
22		1		1	2
23		1			1
28	1	1		1	3
29	1				1
32		1			1
41				5	5
42				2	2
45				3	3
50				1	1
52		1		2	3

Nejzápadněji položenou lokalitou ze sídlišť, která sledujeme v rámci tohoto příspěvku, jsou Lesůňky, ležící západně od Jaroměřic nad Rokytnou. Výzkumy prováděl v areálu obce již J. Palliard a nejnověji působil v katastru Lesůňek J. Kovárník.⁷ Hodnotíme-li archeologické nálezy J. Palliardiho, jež

⁷ J. Kovárník, Neolitické sídliště Lesůňky II, okres Třebíč, SPFFBU E 25, 1980, 281–287.

Obr. 6. Výběr keramických fragmentů. 1–4, 7, 12, 13 – Lesůňky, okr. Třebíč; 5, 6, 8–11 – Grešlové Mýto, okr. Znojmo. (Kresba P. Šindelář.)

Obr. 7. Lesůnky, okr. Třebíč. Výběr keramického materiálu. (Kresba P. Šindelář.)

nelze zařadit do dřívějších nálezových celků, docházíme k závěru, že se liší v mnoha projevech od nálezů z objektu č. 17 z hradiska u Kramolína. V keramickém materiálu převažuje hrubší zpracování a pouze ve dvou případech zjišťujeme přítomnost nepravé terra sigillaty, zatímco černě leštěná keramika (nepravá terra nigra) není doložena vůbec. Stejně jako z jiných lokalit nemůžeme blíže stanovit jednotlivé typy a varianty hrnců, neboť známe pouze zlomky, z nichž nelze rozeznat příslušný typ či variantu (obr. 6:12; 7:9,10). Podobnou situaci vidíme i u jiných hrncovitých tvarů. Lépe poznáváme stavbu mís, u nichž se daly rozlišit některé varianty, ale též převážná většina náleží jen zlomkům, které k mísám můžeme zařadit, ale nedovedeme je blíže upřesnit. Největší počet tvoří nízká hranatá mísa s prohnutými plecemi, extrémně rozevřenými (356), zjištěná v této kolekci v sedmi provedeních — např. obr. 6:7; 7:6,7. Druhé místo zaujímá vyšší mísa s oble kónickou stěnou (371), jež se dala rozlišit u čtyř fragmentů. Typ hranaté mísy s kónickým spodkem (350) vystupuje v souboru třikrát a jenom dvakrát bylo možno vydělit variantu tohoto typu v nízkém provedení s plecemi prohnutými, rozevřenými (355). Pouze jeden keramický zlomek představuje kónickou mísu (380). Zbývajících 6 fragmentů zařazujeme podle keramické stavby k mísám, ovšem bez bližšího určení. Zastoupení poznanych typů a variant zachycuje hodnotící tabulka.

Třída mísy — kódové číslo	3	350	355	356	371	380
Počet	6	3	2	7	4	1

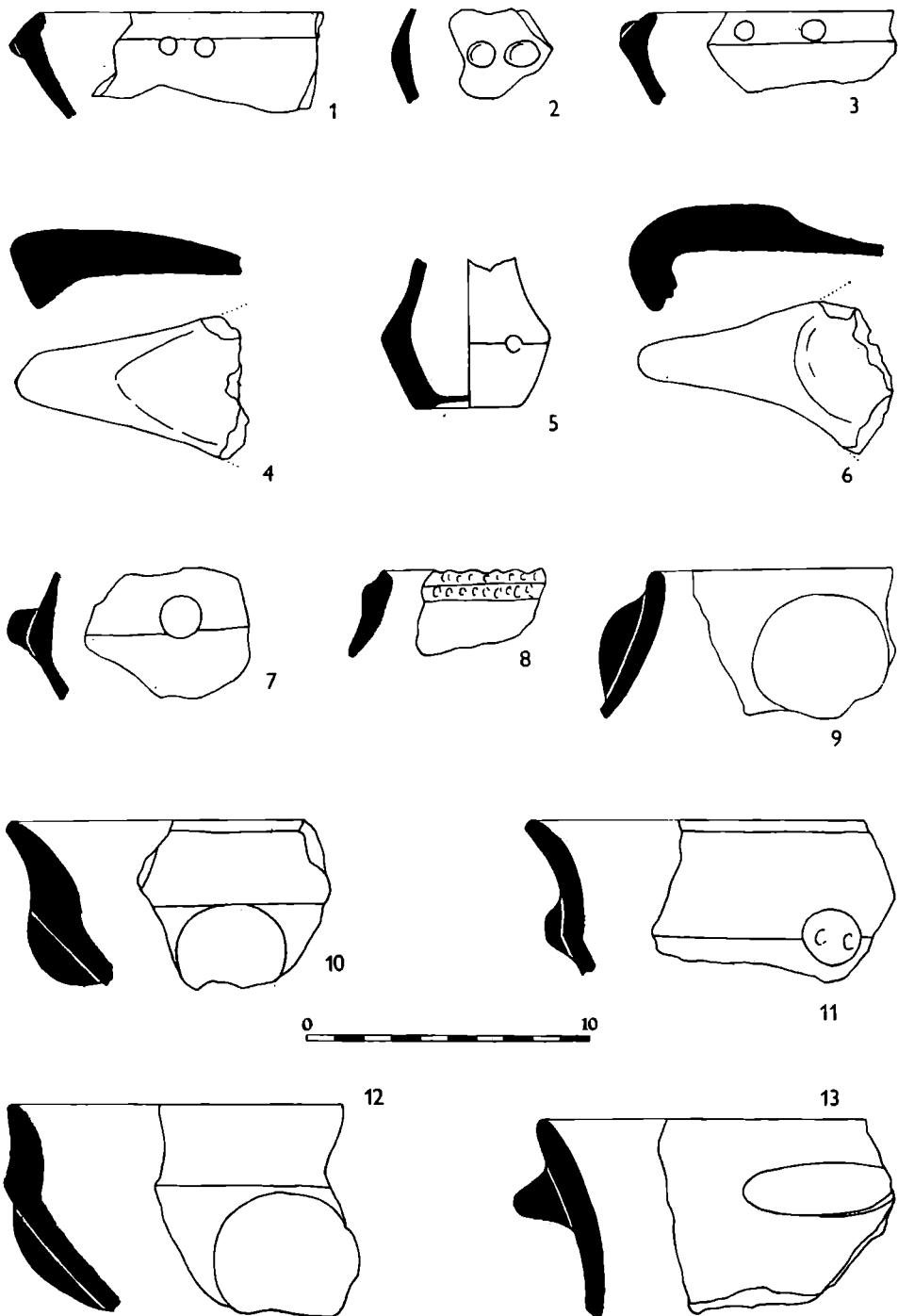
Mísa na nožce je doložena dvěma keramickými zlomky, u nichž jsme mohli zjistit mísu na nízké válcovité nožce (441) — obr. 6:13 a mísu na extrémně nízké válcovité nožce (451). Další typy či varianty se nevyskytly. Stejně jako u hrnců, tak i u pohárků nedovedeme pro zlomkovitost zachování určit typ nebo variantu (viz obr. 6:1—3; 7:5). Pouze konstatujeme, že keramická hmota dosahuje lepší kvality než u mísovitých forem. Další keramická třída, která je zastoupena v kolekci z Lesůněk, jsou jiné užitkové tvary. Vystupuje zde válcovitá nádoba (626), dvě naběračky s krátkou vodorovně nasazenou tulejí, trojúhelníkovitou v průřezu (653) — obr. 7:4 a poklička s vysokou válcovitou rukojetí (684).

Nyní zaměříme pozornost na okraje keramických tříd a budeme postupně rozebírat vhloubenou a plastickou výzdobu, poněvadž malování není z této kolekce doloženo. U hrnců byl nejčastějším okrajem rovný okraj (8), dochovaný u pěti exemplářů. Druhé místo zaujal okraj zaostřený (6), rozlišitelný ve čtyřech provedeních; pouze ve dvou případech známe okraj seříznutý (7). U mís byla zachycena u 15 keramických zlomků zaostřená forma (6), v podstatě menším počtu známe rovný okraj (8) — rozpoznáný u čtyř exemplářů; jenom jednou vystupuje okraj zaoblený (2). Mísy na nožce měly nožkovitou část zakončenou rovným okrajem (8), což souvisí s celkovou stavbou této části. U pohárků je doložen v jednom případě okraj zaostřený (6), další tvary se nezachovaly. Opět vidíme, že nejčastější formou bylo zakončení zaostřené (6); zcela výjimečně se objevil zaoblený okraj (2).

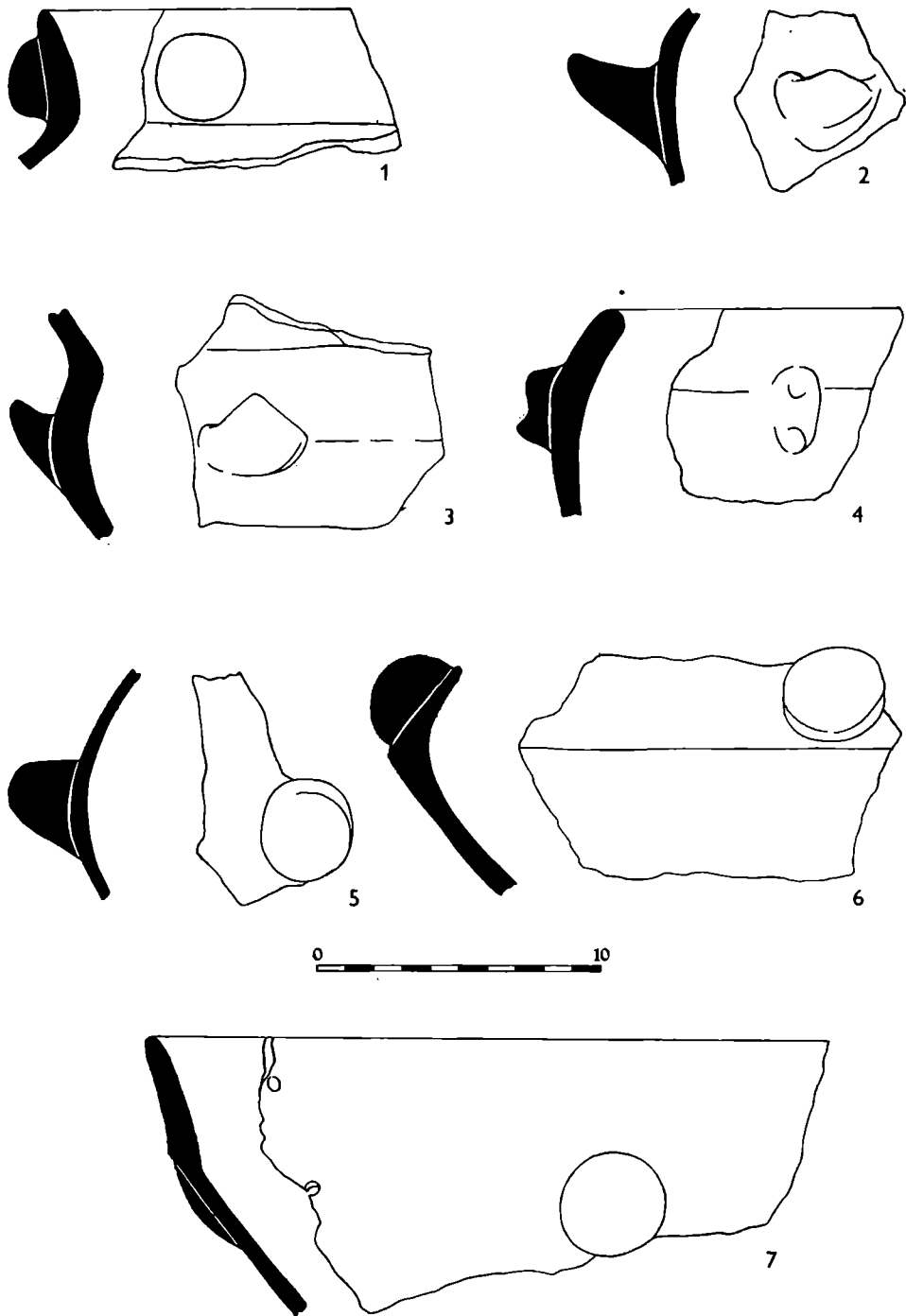
Tvar okraje	2	4	6	7	8
Hrnce			4	2	5
Mísy	1	2	15		4
Mísy na nožce					2
Pohárky			1		
Celkem	1	2	20	2	11

U hrnců se vhloubená výzdoba soustředila na okraj, který zdobila linií krátkých vertikálních záseků (06) a pětkrát linií elipsovitých záseků (08). Další vhloubenou výzdobu spatřujeme u mís, u nichž opět není hojná. Vystupuje vždy v jednom provedení, a to v podobě linie elipsovitých záseků (08) na okraji, v nepravidelné sestavě rýh (12) a v řadě střídavých vertikálních obloukovitých vrypů (02) na plecích. Hojnějším druhem je plastická výzdoba. Setkáváme se s ní téměř u všech keramických tříd. U hrnců kromě plného ucha není doložena na okrajích a posunuje se na hrdlo, plece a výduť. Nejčastěji vystupuje v podobě plného ucha (51) ve třech provedeních na okraji a ve stejném počtu spojuje hrdlo a plece hrncovitých nádob. Druhý nejčtenější projev plastické výzdoby představuje odsazený výčnělek (07), zdobící jednou hrdlo a dvakrát výduť. Další druhy se objevují jen ojediněle (viz přehled). Jiné hrncovité tvary nesou plastickou výzdobu v podobě rohatých „uch“ protáhlých s otvorem

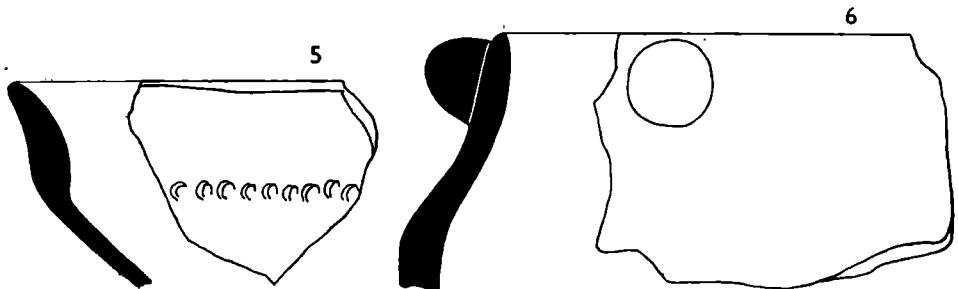
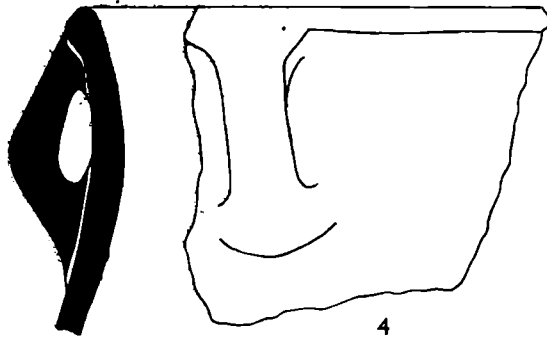
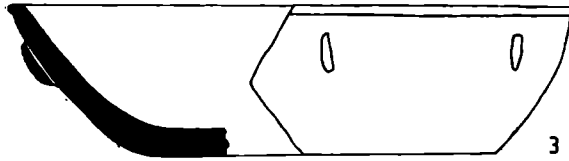
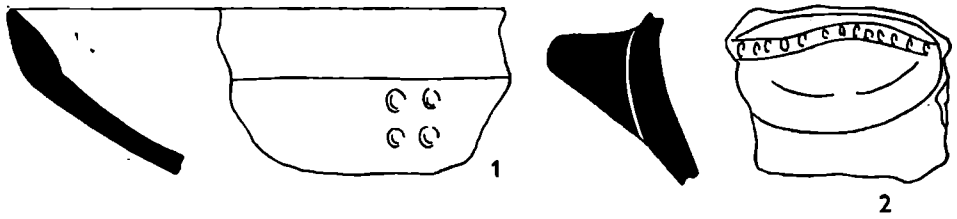
Plastická výzdoba kódové číslo tvaru	Hrnce	Jiné hrncovité typy	Mísy	Pohárky	Neurči- telné tvary	Celkem
04				1		1
05	1		1	1	2	5
06				2		2
07	3		1		1	5
08					1	1
09					1	1
10					1	1
11					2	2
13			1	2	1	4
17					2	2
18	1		6			7
28	1					1
29					3	3
41					1	1
42					3	3
45					3	3
46		3			2	5
49					3	3
50		2				2
51	6		2		3	11
61	1					1
63			1			1
65					1	1

Obr. 8. Štěpánovice, okr. Třebíč. Ukázky keramického materiálu (Kresba P. Šindelář.)

Obr. 9. Štěpánovice, okr. Třebíč. Ukázky keramického materiálu. (Kresba P. Šindelář.)

Obr. 10. Štěpánovice, okr. Třebíč. Ukázky keramického materiálu. (Kresba P. Šindelář.)

(46) a uch (50) vůbec. Na mísách byla soustředěna plastická výzdoba na plecích, výduti a spodku. Největší zastoupení má plochý výčnělek (18) — např. obr. 7:6, nasedající ve třech provedeních na výduti a ve stejném počtu na spodku. Pouze u dvou keramičkových fragmentů spatřujeme výčnělek ve tvaru „sovi hlavičky“ (15) a plné ucho (51), vyčnívající z plecí mísovitých tvarů. Další druhy plastické výzdoby jsou ojedinělé. U pohárku byla zhotovena plastická výzdoba ve dvou provedeních na výduti — kulovitý výčnělek (06), po jednom exempláři se vyskytuje vysedlý výčnělek (13) na plecích a výduti (obr. 6:1; 7:3). Pouze jednou nasedá polokulovitý výčnělek (05) na hrdle a drobný nevýrazný (04) na výduti (obr. 6:3). Velké pestrosti dosahují plastické tvary u blíže nezařaditelných fragmentů. Převládají protáhlá rohatá „ucha“ (42), rohatá „ucha“ stlačená s otvorem (45), rohatá ucha oblá s otvorem (49) a plná ucha (51). Z výčnělků má největší zastoupení visle protáhlý z horizontálním otvorem (29). Další formy nejsou již tak časté a většinou nelze určit, na kterých částech nádob byly umístěny.

Severně od Lesůněk leží další lokalita z II. stupně kultury s MMK — Štěpánovice. V minulosti poskytla bohatý archeologický materiál, z kterého již dnes nemůžeme sestavit náleзовé celky. Hrnčové tvary představují dosti početnou kolekci, ovšem celých tvarů známe jen několik.⁸ Rozpoznáme mezi nimi „obyčejný“ vysoký hrnec s prohnutými plecemi (173), „obyčejný“ hrnec s hrdlem neodděleným, rozevřeným, prohnutým (175) a květináčovitý hrnec (192). Zlomky hrnců jsou zachyceny na obr. 8:9, 13; 9:1; 10:4, 6. Úprava povrchu je většinou hrubší a hlazení se objevuje v menším zastoupení. Máme doloženo též několik zlomků puten, ale nelze z nich stanovit typ či variantu. Velkým počtem a tvarovou rozmanitostí vynikají mísy. Lze u nich vydělit několik typů a variant.⁹ Úprava povrchu nabývá rovněž lepší kvality a dokonce spatřujeme několik zlomků zhotovených sigilátovou technikou (nepravá terra sigillata), k nimž se řadí i jeden celý tvar. Nejhojnějším typem jsou mísy hranaté s kónickým spodkem (350), doložené ve 24 provedeních, po nich následuje nízká hranatá mísa s kónickým spodkem s prohnutými plecemi, rozevřenými (355) — obr. 8:10—12; 10:5. V keramičském souboru byla zjištěna u 9 keramičkových zlomků. V pěti provedeních rozlišujeme nízkou mísu s oblou stěnou s okrajem silně zataženým (377) — obr. 8:1, 3. Shodného počtu 4 dosáhly tyto varianty: nízká hranatá mísa s kónickým spodkem s plecemi prohnutými, extrémně rozevřenými (356) — obr. 9:7, vyšší mísa s oblé kónickou stěnou (371), nízká mísa s oblou stěnou s okrajem mírně zataženým (376) a nízká mísa s oblou stěnou s okrajem dovnitř zalomeným (378). V trojím provedení byla zhotovena nízká hranatá mísa s kónickým spodkem s plecemi přímými, rozevřenými (357), vyšší mísa s oblou stěnou s okrajem mírně zataženým (372) a vyšší kónická mísa se stěnou mírně ven vyhnutou (382). Další varianty jsou již méně početné a jejich zastoupení je patrné z přehledu. Celkem byly rozlišeny 103 mísovité formy různých typů a variant:

⁸ P. Košťálek, op. cit., Taf. 7:15, 17, 22.

⁹ Týž, op. cit., Taf. 7:4, 6, 14.

Třída mísy — kódové číslo	3	313	314	328	336	340	350	351	354	355	356	357
Počet	26	1	2	1	1	1	24	2	1	9	4	3

Třída mísy — kódové číslo	371	372	376	377	378	379	382	383	336	387	391
Počet	4	3	4	5	4	2	3	1	1	1	1

Jedenáct zástupců keramických zlomků představují mísy na nožce, které měly převážně hlazený povrch, ale pouze u tří jedinců se dala zjistit a blíže zařadit tato varianta: mísa na středně vysoké mírně prohnuté nožce (435), mísa na nízké kónické nožce (443) a mísa na extrémně nízké silně prohnuté nožce (456). U dalších zlomků můžeme stanovit jen stavbu nožky, jež byla silně prohnutá (6) — dva jedinci, jednou mírně zvoncovitá (7) a silně zvoncovitá (8). Podobně jako u jiných lokalit, kterými se zabýváme v tomto příspěvku, ani v této kolekci nemůžeme spolehlivě zjistit jednotlivé typy či varianty pohárků pro zlomkovitost nálezů. Lze jenom konstatovat, že u pohárků byl povrch upraven hlazením; s hrubou úpravou se u této keramické třídy vůbec nesetkáváme. Několik zlomků pohárků zachycují obrázky (obr. 8:2,5,7; 9:5, 6). Početností a rozmanitostí tvarů vynikají naběračky, u nichž většinou rozlišíme typ i příslušnou variantu. Nejčastější variantou je naběračka se široko nasazeným držadlem a oblým tělem (672), která byla rozlišena v tomto souboru ve 14 případech. Druhé místo zaujímá typ naběračky s držadlem (670) — obr. 8:4, 6 zjištěný u 8 exemplářů. Jiný tvar naběračky představují čtyři fragmenty pocházející z naběraček s vodorovně nasazenou tulejí, jež je krátká, trojúhelníkovitá v průřezu (653). Z I. stupně kultury s MMK přežívají naběračky s vodorovně nasazenou středně dlouhou a prostou tulejí (654) v počtu 3 exemplářů. Další naběračky nejsou již tak početně zastoupeny a většinou reprezentují tvary přežívající z I. stupně kultury s MMK (viz přehlednou tabulku):

Naběračky — kódové číslo	620	621	644	651	652	653	654	662	664	670	672
Počet	2	1	2	1	2	4	3	2	1	8	14

K zvláštním tvarům, které se vyskytly ojediněle, patří válcovitá nádoba (626), dvě blíže nezařaditelné pokličky (680), miska s cípatým okrajem (715) a hranolovité závaží (943).

Po charakteristice některých keramických tříd a jejich variant přistoupíme k rozboru tvarů okrajů a podrobněji budeme hodnotit výzdobné projevy. U hrnců naprosto převažuje zaostřený okraj (6), známý v 27 provedeních.

V podstatně menším počtu (5 kusů) vystupuje rovný okraj (8) a třemi fragmenty je zastoupen okraj zaoblený (2) a lícovitý (5). S největším počtem okrajů se setkáváme u mís. První místo zaujímá okraj zaostřený (6), který padesáti exempláři několikrát převažuje nad okrajem zaobleným (2) — 18 kusů. Častý je též zúžený okraj (3), který je typický pro mísovité tvary II. stupně kultury s MMK. Byl rozpoznán u 14 fragmentů mís. Počtu čtyř dosáhl hrotitý okraj (4), který není u mís běžnou záležitostí. Mísy na nožce nejsou hojně doloženy keramickou třídou ve štěpánovickém souboru, ale zakončení nožek představuje běžné provedení okrajů II. stupně kultury s MMK. V pěti provedeních vystupuje okraj rovný (8), třikrát se setkáváme se zaobleným okrajem (2) a pouze jednou byl doložen seřiznutý okraj (7). U pohárků spatřujeme analogickou situaci jako v Lesůnkách, kde byl rovněž doložen jenom zaostřený okraj (6). Pro rychlejší orientaci v početním zastoupení okrajů uvádíme tabulku:

Tvar okraje	2	3	4	5	6	7	8
Hrnce	3			3	27		5
Mísy	18	14	3		50		10
Mísy na nožce	3					1	5
Pohárky					1		
Celkem	24	14	3	3	78	1	20

Malování není příliš časté a váže se na jemnější keramické výrobky. U mís byla zachycena malba na spodku a plecích, ovšem jen v nepatrném množství, z něhož nešlo blíže stanovit prvky a motivy. Většinou to byly pozůstatky po plošném nátěru (5) červenou hlinkou na přirozeném povrchu keramiky. Pohárky zdobí malování častěji, ale opět pro špatné dochování malby nelze určit příslušné prvky a motivy. Rozpoznáváme jen malbu na vnější i vnitřní straně, která je provedena buď plošným červeným nátěrem (5), nebo se objevuje prostá malba (bílá) na monochromním nátěru (8). Lépe rozlišujeme složení malby na atypických keramických zlomcích, na nichž nacházíme pozůstatky prosté malby, plošného nátěru i prosté malby na monochromním nátěru. Opět je doložena kombinace červené a bílé barvy. Z prvků vystupuje nejčastěji klikatka (05), která na jednom keramickém zlomku vytváří motiv vícenásobných vlnic (112).

Vhloubená výzdoba se u hrnců soustřeďuje na okraje a známe ji v podobě linie elipsovitéch záseků (08) u 10 hrncovitých nádob. Pouze jednou zdobí okraj linie krátkých vertikálních záseků (06). Hojnější je vhloubená výzdoba u mís, kde se neváže jenom na okraj, ale zdobí též výduť a spodek (obr. 10:1,5). Nejčastější tvar vhloubené ornamentace u mís představuje linie elipsovitéch záseků (08), které jsou umístěny u sedmi jedinců přímo na okraji a čtyřikrát na výduti. Po nich následují linie krátkých vertikálních záseků (06), zdobící jednou okraj a u dvou fragmentů je spatřujeme na výduti. Další tvary jsou doloženy jen ojediněle (viz srovnávací tabulka). Linie elipsovitéch záseků (08) zdobí též okraje u mís na nožce, což nebývá častým jevem. U pohárků

není vhloubená výzdoba hojná a soustřeďuje se jen v jednom provedení na výduti (obr. 8:5). V hodnoceném souboru ji rozlišujeme na dalších částech v trojím provedení: v linii elipsovitých záseků (08), v nepravidelné sestavě rýh (12) a v podobě drobných nepravidelných jamek (36) — obr. 8:2. U atypických fragmentů převažuje vhloubená výzdoba ve tvaru linie elipsovitých záseků (08), doložená u pěti keramických zlomků. Třikrát ji spatřujeme jako linii krátkých vertikálních záseků (06), dvakrát v nepravidelné sestavě rýh (12) a pouze jednou se zahlubuje do atypického keramického fragmentu řada velkých kruhových kolků (52).

Vhloubená výzdoba kódové číslo	Hrnce	Mísy	Mísy na nožce	Pohárky	Neurči- telné tvary	Celkem
06	1	3			3	7
08	10	11	1	1	5	28
12				1	2	3
23		1				1
31		1				1
36				2		2
51	1					1
52					1	1

Daleko početnější zastoupení má plastická výzdoba, která se ve Štěpánovicích objevuje ve velkém množství a různorodosti. U hrnců jsou nejvíce zastoupena plná ucha (51), jež nejčastěji spojují hrdlo a plece. Ojedinele nasedají na hrdle nebo na plecích. Další nejrozšířenější tvar plastické výzdoby představují výčnělky ve tvaru „soví hlavičky“ (15). V největším počtu vystupují na hrdle, ojedinele na okraji, což je výjimečný jev, a na výduti. Hojně jsou též vysedlé výčnělky (13), vystupující na hrdle, plecích, výduti a na spodku hrnců. Na výduť hrncovitých forem se soustředila stlačená rohatá ucha (41), s nimiž se ovšem nejčastěji setkáváme na putnách. Nepočtené zastoupení mají polokulovité výčnělky (05), umístované na hrdle (obr. 10:6), na přelomu hrdla a plecí a na výduti. Další tvary nejsou již tak časté a jejich výskyt zachycuje příslušný obrázek. Plastickou výzdobu na putnách charakterizují rohatá „ucha“ dvou variant: rohatá „ucha“ stlačená s otvorem (45) a rohatá „ucha“ protáhlá s otvorem (46). Obě provedení se vyskytují na spodku těchto keramických forem. Též u mís nalézáme velké množství různých tvarů plastické výzdoby. Nejpočetnější jsou ploché výčnělky (18), umístované hlavně na spodcích mís (obr. 8:10, 12; 9:7), méně již na plecích a výduti. Rovněž drobné nevýrazné výčnělky (04) a v podobě „soví hlavičky“ (15) představují častý výzdobný prvek plastické výzdoby (obr. 8:11). V menším počtu se setkáváme s polokulovitými (05) a bochánkovitými (17) výčnělky umístnými na různých částech mís. Další druhy nejsou již tak početné, ale můžeme říci, že až na výjimku, kterou tvoří vysedlý výčnělek (13), nebyly umístované na okrajích mís, nýbrž se soustřeďují na plecích, výduti a spodku. U mís na nožce není plastická výzdoba běžným jevem, ale ze Štěpánovic ji známe ve dvou případech v podobě kruhovitěho výčnělku s horizontálním otvorem (30) na spodku mísovité části a jednou se dokonce vyskytl knoflíkovitý výčnělek (12), který

byl přímo umístěn na nožce. U pohárků se soustřeďuje plastická výzdoba na plece a výduť, zatímco spodek bývá zdoben výjimečně. Nejčastějším tvarem jsou vysedlé výčnělky (13) s jediným zástupcem umístěným na bližší neurčitelné části této keramické třídy, po nich následují asymetricky vystouplé (03) a odsazené (07), vystupující na plecích a výduti. Další tvary jsou doloženy ojedinelé (obr. 9:5, 6). Největší počet plastických tvarů výzdoby je na atypických keramických fragmentech, které nelze jednoznačně zařadit do příslušné keramické třídy. Nejčetnější se jeví plná ucha (51), odsazené výčnělky (07) a výčnělky ve tvaru „soví hlavičky“ (15).

Plastická výzdoba kódové číslo tvaru	Hrnce	Putny	Mísy	Mísy na nožce	Pohárky	Neurčitelné tvary	Celkem
02	2		1			3	6
03	1		2		3	1	7
04	2		15		1	1	19
05	3		5		1	4	13
06			1		2	1	4
07	5				3	8	16
08	2		2				4
10	2		1			3	6
11					1		1
12	1		2	1			4
13	6		2		4	1	13
14			1			1	2
15	7		11			6	24
17			5			5	10
18			16			4	20
20	1						1
21						1	1
22			1			2	3
25						1	1
29	2		2				4
30	1			1		1	3
31	1		1			1	3
41	5					4	9
42						5	5
43						3	3
44						1	1
45		2				1	3
46		3				4	7
49						2	2
50	1					2	3
51						10	10
52	1		1			2	4
55	1		1			2	4
56						3	3
65						3	3

Shrneme-li poznatky z vybraných lokalit, z nichž byly záměrně vybrány dvojice z jihozápadní Moravy. (Ctidružice a Grešlové Mýto) ležící blízko sebe, dále pak Lesůňky a Štěpánovice ze západní Moravy a jako samostatně ležící

hradisko u Kramolína, které bylo vybudováno na řece Jihlavě, téměř na periférii pravěkého osídlení, docházíme k několika závěrům. Na základě typologie keramiky se zdá, že převážná většina keramických tříd má k sobě blízko, i když pochopitelně lze postřehnout určité rozdíly a zvláštnosti, které mohou být ovšem způsobeny mikroregionálním vývojem. Rovněž vlastní zpracování keramiky a její povrchová úprava je téměř na všech lokalitách stejná. Výjimku tvoří pouze keramický materiál z hradiska u Kramolína, který se na první pohled odlišuje od úpravy keramiky hodnocených lokalit. Může to být dáno buď specifickým vývojem izolované oblasti, nebo je tato kolekce o něco mladší. Pro druhou skutečnost by svědčila větší početnost seříznutých okrajů (7) a přítomnost černě leštěné keramiky (nepravé terry nigry). Za retardační prvek možno považovat hojný výskyt zaoblených okrajů (2), jež vzhledem k hodnoceným lokalitám dosahují poměrně velkého počtu. Z celkového hodnocení tedy vyplývá:

1. Stavba jednotlivých keramických tříd má k sobě poměrně velmi blízko. Především je to patrné u stavby jednotlivých variant mís. U hrnců a pohárků je bližší srovnání ztíženo fragmentarností dochování těchto keramických tříd. Pokud se však získaly celé tvary, mají k sobě typologicky velmi blízko. Platí to rovněž o mísách na nožkách. Naběračky se vyskytují v zásadě ve dvojnásobném provedení. Ze staršího stupně I. přežívají naběračky s plnou tulejí, nově se objevují tvary tuleje trojúhelníkovitého průřezu a naběračky s držadlem rozmanitých variant. V povrchové úpravě keramiky je důležitým momentem přítomnost sigilátové keramiky (nepravá terra sigillata) a absence černě leštěné keramiky (nepravá terra nigra), což má alespoň pro určité oblasti chronologický význam.

2. Nápadně se projevuje shoda v četnosti druhů okrajů, z nichž největšího počtu dosahují zaostřené okraje (6), druhé místo zaujímají rovné okraje (8), kromě Ctidružic, kde převažují části se zaoblenými okraji (2), přežívající z I. stupně kultury s MMK a rovněž do jisté míry souvisejí s celkovou stavbou keramiky. Početní zastoupení dalších druhů okrajů není již tak výrazné, s výjimkou okraje seříznutého (7), jenž má zvláštní postavení na keramických tvarech z hradiska u Kramolína.

3. Malovaná keramika v poměru k běžné keramice tvoří jen nepatrné procento a většinou je špatně dochována. Vystupuje pouze kombinace červenobílého malování, nanášeného na keramiku buď v plošném nátěru (5), nebo technikou malby na monochromním nátěru (8). Z prvků malované výzdoby se daly rozlišit pouze klikatky (05) a pruhy (09). Z motivů je doložena vícenásobná vlnice (112).

4. Vhloubená výzdoba není početná a soustředila se hlavně na okraje a výdutě jednotlivých keramických tříd. Převažují linie elipsovitých záseků (08) a linie krátkých vertikálních záseků (06). Další tvary nejsou již tak časté.

5. Největší rozmanitosti dosáhla plastická výzdoba, která je zastoupena velkým množstvím tvarů. Přesto lze říci, že největší zastoupení mají na lokalitách rohatá „ucha“ v několika provedeních (41—49), hojně jsou i ploché výčnělky (18), zdobící především mísovité formy. Další místa zaujímají výčnělky odsazené (07), ucha různého provedení (50—55), polokulovité výčnělky (05), v podobě „sovi hlavičky“ (15) a vysedlé (13). Další plastické tvary nejsou již tak hojné. Důležité je zjištění, že jednotlivé tvary plastické výzdoby nejsou

na okrajích a soustřeďují se na další části nádob, především na hrdlo, plece, výduť; v menším počtu na spodek.

Závěrem můžeme konstatovat, že hodnocené lokality s výjimkou hradiska u Kramolína lze zařadit do subfáze IIa₂, v níž se poprvé objevuje nepravá terra sigillata a chybí černě leštěná keramika. Nálezy z objektu č. 17 z hradiska u Kramolína patří s největší pravděpodobností až subfázi IIa₃.¹⁰

ЗАМЕЧАНИЯ КО ВТОРОЙ СТАДИИ КУЛЬТУРЫ С МОРАВСКОЙ РАСПИСНОЙ КЕРАМИКОЙ В ЮГО-ЗАПАДНОЙ МОРАВИИ

Настоящая статья посвящена описанию собраний моравской расписной керамики, полученной в результате археологических исследований Н. Паллиарди и Ф. Вильдомеца. С помощью нумерического кода была произведена оценка керамического материала с местонахождений, которые по мнению автора могут дать представление об описываемой керамике в период субфазы IIa₂ и IIa₃ на территории юго-западной Моравии. Оценка керамического материала была проведена по следующим поселениям: Цтидружице, Грешлове Мыто, Крамолин (объект № 17), Лесуньки, Штепановице. Из проведенной оценки вытекает:

1. Структура керамических классов является относительно близкой. Прежде всего это заметно у структуры отдельных вариантов мисок. У горшков и бокалов сравнение затруднено фрагментарностью находок отдельных керамических классов. В случае сохранения целых форм, с точки зрения типологии, они близки друг другу. Это касается также мисок с ножками и других керамических классов. Ложки с втулкой встречаются в основном двух типов; к древнему периоду (стадия 1) относятся ложки с полной втулкой, далее начинают появляться формы с треугольновидным разрезом втулки и ложки с втулкой разнообразных вариантов.

2. Резко проявляется сходство в многочисленности видов краев. Наиболее богато здесь представлены заостренные края (6). Второе место занимают прямые края (8) — это не относится к Цтидружицам, где они представлены закругленными краями (2), оставшиеся от 1 стадии культуры с моравской расписной керамикой. Количественное представление дальнейших видов краев уже не так отчетливо. Исключение представляет уплощенный край (7), занимающий особенное положение в керамических формах из городища близ Крамолина.

3. Расписная керамика по отношению к нормальной керамике представляет собой только ничтожный процент и расписка большей частью сохранена слабо. Появляется только комбинация красно-белой расписки. Из элементов расписного украшения можно выделить только зигзаг (05) и полосы (09). Из мотивов сохранилась многократная волнистая линия (112).

4. Углубленное украшение немногочисленно. Оно сосредоточилось, главным образом, на краях и выпуклостях отдельных керамических классов. Здесь преобладают линии эллиптических насечек (08) и линии коротких вертикальных насечек (06). Другие формы уже не так многочисленны.

5. Наиболее разнообразной является пластическое украшение, представленное большим количеством форм. Все-таки можно сказать, что самое многочисленное представление в местонахождениях имеют плоские бугорки, украшающие прежде всего мисковидные формы. Многочисленны также и рогатые ручки в нескольких вариантах (41—49). Следующие места занимают отделенные бугорки (07), полушаровидные (05), в форме „совиной головки“ (15) и выступающие бугорки (13). Многочисленны также формы разнообразных ручек (50—55). Остальные пластические формы встречаются уже не так часто.

¹⁰ *Týž*, Výšinné sídliště u Oslavan a poznámky k mladšímu období kultury s moravskou malovanou keramikou, SPFFBU E 25, 1980, 71. Štěpánovice byly mylně zařazeny do subfáze IIa.

В заключении можно сказать, что описываемые местонахождения (за исключением Крамолина) можно отнести к субфазе IIa₂, в период которой впервые появляется terra sigillata и отсутствует черная лакированная керамика. Находки из объекта № 17 из городища близ Крамолина относятся по своей вероятности только к субфазе IIa₃.

Перевел Алеш Бранднер

BEMERKUNGEN ZUR II. STUFE DER KULTUR MIT MÄHRISCHER BEMALTER KERAMIK IN SÜDWESTMÄHREN

Die Abhandlung ist den Komplexen aus archäologischen Grabungen von J. Palliardi und F. Vildomec gewidmet, die in diesem Raume zahlreiche archäologische Untersuchungen durchgeführt haben. Mit Hilfe des numerischen Kodes der mährischen bemalten Keramik wurde keramisches Material von Lokalitäten gewertet, die m. E. ein bestimmtes Bild vom Inhalt der Subphasen IIa₂ und IIa₃ im südwestmährischen Raume gewähren können. Keramisches Material wurde von folgenden Lokalitäten bewertet: Ctudružice, Grešlové Mýto, Kramolín (Objekt Nr. 17), Lesůnky und Štěpánovice. Aus der Gesamtanalyse geht hervor:

1. Der Aufbau der keramischen Klassen ist einander relativ sehr nahe. Vor allem ist dies beim Aufbau der einzeln Schüsselvarianten ersichtlich. Bei Töpfen und kleineren Bechern ist ein näherer Vergleich durch die Bruchstückhaftigkeit der Funde dieser keramischen Klassen erschwert. Sofern jedoch ganze Formen erhalten blieben, stehen sie typologisch sehr nahe einander. Dies gilt ebenfalls von Fusschüsseln und von weiteren keramischen Klassen. Schöpfkellen treten im Grunde in zweierlei Ausführungen auf; aus dem älteren Zeitabschnitt (Stufe I) überdauern Schöpfkellen mit voller Tülle, neu kommen Formen mit dreieckigem Querschnitt der Tülle und Schöpfkellen mit Griffen manigfaltiger Varianten vor.

2. Auffallend äussert sich eine Übereinstimmung in der Häufigkeit der Ränderarten, von denen die grösste Zahl verschärfte Ränder (6) erreichen, die zweite Stelle nehmen gerade Ränder (8), ausser Ctudružice, ein, wo zahlenmässiger abgerundete Ränder (2) sind, die aus der I. Stufe der Kultur mit mährischer bemalter Keramik überleben. Die zahlenmässige Vertretung von weiteren Ränderarten ist nicht mehr so markant, mit Ausnahme des abgeschnittenen Randes (7), der eine besondere Stellung auf keramischen Formen vom Burgwall bei Kramolín einnimmt.

3. Bemalte Keramik bildet im Verhältnis zur üblichen Keramik nur einen geringen Prozentsatz und meist ist die Bemalung schlecht erhalten. Es treten lediglich Kombinationen von rotweisser Bemalung auf, die auf die Keramik entweder in monochromem Anstrich oder in der Technik einer einfachen Bemalung auf dem monochromen Anstrich aufgetragen wurde. Von Elementen der bemalten Verzierung konnten nur Zick-Zacklinien (05) und Strefen (09) unterschieden werden. Von Motiven ist die mehrfache Wellenlinie (112) belegt.

4. Die eingetieftete Verzierung ist nicht zahlreich und konzentrierte sich hauptsächlich auf den Rand und Bauch einzelner keramischen Klassen. Es überwiegen Linien von elipsenförmigen Einschnitten (08) und Linien von kurzen vertikalen Einschnitten (06). Weitere Formen sind nicht mehr so häufig.

5. Die grösste Manigfaltigkeit erreichte die plastische Verzierung, die durch eine grosse Formenanzahl vertreten ist. Trotzdem kann man sagen, dass die grösste Vertretung auf den Lokalitäten flache Knubben (18) haben, die vor allem Schüsselformen zieren. Häufig sind auch Hornhenkel in mehreren Durchführungen (41–49). Weitere Stellen nehmen abgesetzte (07), halbkugelförmige (05), eulenkopfförmige (15) und hervortretende (13) Knubben ein. Häufig sind auch Henkel verschiedenartiger Durchführungen 50–55. Weitere plastische Formen kommen nicht so oft vor.

Wir können konstatieren, dass man die bewerteten Lokalitäten, mit Ausnahme von Kramolín, in Subphase IIa₂, einreihen kann, in der zum erstenmale unechte Terra sigillata erscheint und schwarzgeglättete Keramik fehlt. Die Funde aus Objekt Nr. 17 vom Burgwall bei Kramolín gehören höchstwahrscheinlich erst in Subphase IIa₃.

Übersetzt von Rudolf Tichý